

Judėjimo negalią turinčių jaunų vyrų prokreaciniai lūkesčiai ir tėvystės vizijos¹

Deimantė ŠEPORAITYTĖ-VISMANTĖ

Vilniaus universiteto

Lyčių studijų centras

Didlaukio g. 47, LT-08303 Vilnius

El. paštas: deimante.seporaityte@lsc.vu.lt

Santrauka. Neįgalūs vyrai dažnai nuvertinami romantinių santykių, šeiminėje ir reprodukcijos srityse, jų tėvystė visuomenės matoma kaip socialinė problema ir nėra pageidaujama. Kalbant apie neįgaliųjų prokreaciją lyties aspektu galima pažymėti, kad, kaip ir neturinčių negalios asmenų atveju, daug dažniau diskutuojama apie neįgalių moterų teisę turėti vaikų ir motinystę nei apie vyrų tėvystės patirtį. Neįgalių vyrų prokreaciniai lūkesčiai – itin mažai analizuota tema ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Šio straipsnio tikslas – atskleisti jaunų judėjimo negalią turinčių vyrų prokreacinių lūkesčių turinį ir raišką bei juos formuojančius veiksnius. Straipsnyje analizuojama 11 pusiau struktūruotų interviu su judėjimo negalią turinčiais 21–32 metų vyrais.

Tyrimas atskleidė, kad jauni judėjimo negalią turintys vyrai prieštarauja jų, kaip būsimų tėvų, nuvertinimui ir išsako norą susilaukti vaikų. Tačiau tėvystės planavimą jie atideda vėlesniam laikui, pirmenybę teikia siekiui įveikti negalią, patiria sunkumų užmezgant stabilią partnerystę, siekia baigti mokslus, nori daugiau laiko skirti savo pomėgiams ir laisvalaikiui bei pratęsti nepriklausomą gyvenimą. Kurdami tėvystės vizijas tyrime dalyvavę vyrai remiasi tiek „naujosios“, tiek tradicinės tėvystės modeliais, tačiau beveik visi jie įsivaizduoja save aktyviai dalyvausiančius priežiūrint ir auklėjant vaikus. Dauguma tyrimo dalyvių nepriima tėvystės kaip tam tikro nekinatamo užduočių rinkinio, kurį turi atlikti vyrai – jų tėvystės modelis lankstesnis, atsižvelgiama į fizines galimybes. Tėvystės vizijų tyrimo dalyviai formuoja reflektuodami santykį su savo tėvu ir remdamiesi savo vaikystės patirtimi šeimoje.

Pagrindiniai žodžiai: jauni vyrai, negalia, prokreaciniai lūkesčiai, tėvystė.

Įvadas

Nors mokslinės studijos rodo, kad nei vyrai, nei moterys nedominuoja priimdami prokreacinius sprendimus patys vieni (Rosina, Testa, 2009; Miller ir kt., 2010; Bauer, Kneip, 2012 iš Schytt, 2014), gimstamumas vis dar pirmiausia yra siejamas su moterimis. Moterų pasirinkimai prokreacijos srityje yra suvokiami kaip lemiantys, o vyrų pozicija dažniausiai lieka nežinoma (Thomson, Lee, 2011; Roberts ir kt., 2011). Stiprus noras turėti vaikų suvokiamas kaip išimtinai moteriška emocija ar jausmas, apie kurį vyrams nėra įprasta kalbėti. Kai kurie tyrėjai stiprų vyrų norą turėti

¹ Mokslinis tyrimas finansuojamas Lietuvos mokslo tarybos lėšomis, projektas „Jaunų vyrų prokreaciniai tapatumai: kultūrinės normos, individualūs lūkesčiai ir patirtys“ (Nr. MIP 005/2013).

vaikų apibrėžia kaip naują reiškinį, veikiamą lyčių lygybės sustiprėjimo ir kultūrinių tabu, neleidžiančių vyrams išreikšti savo jausmų, susijusių su vaikais (Mills, 2010 iš Rotkirch ir kt., 2011). M. C. Inhorn ir kt. (2009) pažymi, kad vyrų vaidmuo prokreacinėje srityje turi būti pripažįstamas, nes jie patiria prokreaciją skirtingais ir heterogeniškais būdais (Marsiglio ir kt. 2013).

W. Marsiglio ir kt. (2013) pažymi, kad, palyginti su tėvystės tyrimais, mokslinių studijų, analizuojančių vyrų patirtį prokreacinėje srityje, yra atlikta nepalyginti mažiau. Prokreaciniai neįgaliųjų lūkesčiai ir elgsena, tėvystė itin mažai analizuotos temos (Hermes 1998, 2004; Prilleltensky, 2003; Thomas, 1997; Olsen, Clarke, 2003; Keller 2005; Duvdevany ir kt., 2008), palyginti su kitų atskirties grupėms priklausančių vyrų patirtimi šiose srityse. Dažniausiai tyrimai apie tėvystę ir negalią analizuoja neįgalius vaikus auginančių tėvų, o ne neįgalių tėvų patirtį. Kalbant apie neįgaliųjų prokreaciją lyties aspektu galima pažymėti, kad, kaip ir neturinčių negalios asmenų, daug dažniau diskutuojama apie neįgalių moterų teisę turėti vaikų ir motinystę nei apie vyrų tėvystės patirtį.

Temas, susijusias su neįgaliųjų prokreacija, ir kitus lyčių klausimus pradėjo analizuoti negalios studijų atstovai, iš kurių nemažai patys turi negalią. Tai, anot T. Shakespeare'o ir kt. (1996), galėjo lemti menkesnį dėmesį neįgalių vyrų privataus gyvenimo aspektams. Anot mokslininkų, išryškėjusi skirtis tarp viešo ir privataus neįgaliųjų gyvenimo rodo ir mokslininkų pasidalijimą pagal lytį. Tyrėjai vyrai dažniau analizavo su viešuoju neįgaliųjų gyvenimu susijusias temas, tokias kaip antai įdarbinimas, diskriminacija, gyvenimo sąlygos, pajamos ir kiti materialiniai socialiniai klausimai, tačiau beveik nenagrinėjo vyrų patirčių seksualumo, prokreacijos, tėvystės srityse. Moterys daugiau dėmesio skyrė moteriškumo analizei negalios situacijoje.

Neįgaliųjų prokreaciniai lūkesčiai neanalizuojami ir dėl to, kad jų tėvystė visuomenėje nėra pageidaujama. I. Duvdevany ir kt. (2008), nagrinėję traumas patyrusių vyrų tėvystės patirtį, pažymi, kad neįgalių asmenų tėvystė visuomenėje suvokiama bendrame nuostatų apie negalią kontekste. Nepaisant pilietinių neįgaliųjų teisių judėjimų pasiekimų, daug medicinos specialistų ir kiti visuomenės nariai vis dar mano, kad neįgalieji neturėtų gyventi seksualinio gyvenimo ir susilaukti vaikų (Solinger, 2013: 128). Neįgalių asmenų tėvystė visuomenėje suvokiama kaip socialinė problema. Nemažai tyrimų, analizuojančių neįgalių asmenų šeiminius gyvenimus, pradedami prielaida, kad negalia yra asmeninė fizinė, intelektualinė, emocinė ar sensorinė charakteristika, lemianti problemas neįgaliam asmeniui ir jo šeimos nariams (Wates, 2004: 136). Šiose studijose tyrimo objektas yra tėvų sutrikimas, o ne socialinė aplinka ir tėvų patiriamos kliūtys. Studijos apie neįgalių asmenų tėvystę įtraukia negatyvių pasekmių vaikams paieškas ir tėvų vaidmens neatitiktis (Olsen, Clarke, 2003). Suvokiant neįgalius tėvus kaip priklausomus, pažeidžiamus ir nesugebančius pasirūpinti vaikais, ne jie, o jų vaikai matomi kaip rūpintojai – jaunieji slaugytojai, o tėvai – išlaikytiniai. Neįgaliųjų tėvystė suvokiama kaip nevisavertė, pažymima, kad šiose šeimose negatyviai veikiamas psichologinis ir emocinis vaikų vystymasis, teigiama, kad neįgalių tėvų vaikai patiria sunkumų skirtingose gyvenimo srityse (Fives ir kt., 2013). Tačiau šalia tyrimų, analizuojančių negatyvų negalios poveikį neįgalių tėvų vaikams, atsiranda vis daugiau studijų, kvestionuojančių šį požiūrį ir parodančių, kad tėvų negalia pati savaime nelemia vaikų patiriamų problemų. Šios studijos atskleidžia, kad negalia gali prisidėti prie šeimų pozityvaus funkcionavimo, puoselėdama artimumą tarp šeimos narių ir padidindama vaikų atsakomybę ir savarankiškumą (Armistead, Klein, Forehand, 1995; Banks ir kt., 2001 iš Duvdevany ir kt., 2008).

Visuomenėje dominuojantis neigiamas požiūris į neįgalių asmenų tėvystę ir vyriškosios patirties neatspindėjimas tyrimuose skatina pažvelgti į subjektyviają neįgalių vyrų perspektyvą.

W. Marsiglio (2003) teigimu, interviu apie tėvystę ir intymumą skatina atsakingesnį vyrų požiūrį į šias gyvenimo sritis. Šių temų nagrinėjimas neįgalius vyrus taip pat gali paskatinti reflektuoti internalizuotas stereotipines nuostatas apie vyriškumą, seksualumą ir tėvystę negalios situacijoje.

Šio straipsnio tikslas – atskleisti jaunų judėjimo negalią turinčių vyrų prokreacinių lūkesčių turinį ir raišką bei juos formuojančius veiksnius. Straipsnyje siekiama atsakyti į šiuos klausimus: Kokių lūkesčių, susijusių su tėvyste, turi jauni judėjimo negalią turintys vyrai? Kaip neįgalūs vyrai įsivaizduoja buvimą tėvu ir kokios jų tėvystės vizijos atsiskleidžia? Kokie veiksniai matomi kaip įgalinantys ir kokie kaip apsunkinantys neįgalių vyrų tėvystės planavimą? Kokiomis aplinkybėmis vyrai įsivaizduoja būsiantys pasirengę susilaukti vaikų?

Neįgaliųjų diskriminacija prokreacijos aspektu

Neigiamas neįgaliųjų prokreacijos vertinimas turi gilią istorinę šaknis. Pirmojoje XX a. pusėje itin populiarios tapo eugenikos teorijos, teigiančios, kad, taikant selekcinis principus, galima pagerinti žmonių paveldimąsias savybes. Buvo pabrėžiama, kad visuomenės sveikatai yra pavojinga leisti susilaukti vaikų sutrikimų turintiems asmenims. Šio eugenikos idėjomis paremto mąstymo įsigalėjimas atsiskleidė neįgalių asmenų reprodukcinę teisių apribojimais ir pažeidimais, vykdytais daugelyje šalių XX amžiuje. Eugenikos teorijų idėjos ilgą laiką atsispindėjo ir mokslininkų publikacijose. Neįgaliųjų seksualumą ir prokreacinę elgseną analizavusiose studijose buvo iškeliamas neįgaliųjų nėštumo prevencijos klausimas, abortų skatinimas (plg. Heslinga ir kt., 1974) (Olsen, Clarke, 2003: 7). Eugenikos idėjos buvo populiarios ir Lietuvoje. V. Karvelis (2001) atkreipė dėmesį į tarpukario laikotarpiu vykusią eugenikos ir sterilizacijos šalininkų ir priešininkų diskusiją bei jų pasitelkiamus argumentus. Mokslininko teigimu, vienas iš aktyviausių Lietuvoje sterilizacijos, paremtos eugenikos idėjomis, šalininkų buvo J. Blažys. Anot jo, valstybė turėtų įsikišti į psichofizinių sutrikimų turinčių asmenų privatų gyvenimą ir neleisti jiems susilaukti vaikų. Jo tvirtinimu, „yra daug žmonių, kurie geriau būtų negimę“ (Blažys 1937: 62 iš Karvelis 2001: 100). Prie sunkių paveldimų sutrikimų J. Blažys priskyrė proto sutrikimus, akumą, kurtumą, raumenų distrofijas ir atrofijas bei kitus sutrikimus. Aktyviai sterilizacijos idėjas palaikė ir J. Šliūpas, tvirtinęs, kad „reikia uždrausti nesveikiems tuoktis“ ir kad „būtina juos sterilizuoti, idant jų šeimos būtų nevaisingos ir neterštų tautos kamieno paliegusiais ainiiais“ (Šliūpas, 1926) (Karvelis, 2001: 101).

Teorines eugenikos idėjas pradėjus taikyti praktiškai skirtingomis priemonėmis buvo siekiama riboti įgimtų raidos sutrikimų turinčių asmenų reprodukciją, iš kurių viena griežčiausių buvo priverstinė neįgaliųjų sterilizacija, kuri dažnai buvo atliekama vaikams ir nepilnamečiams asmenims. Daugumoje šalių vykdytą prievartinę neįgaliųjų sterilizaciją analizavusios mokslininkės (Zinsmeister, 2010; Eriksson-Kirilova, 2000; Köbsell, 1994; Lux, 1994) apibūdina ją kaip skirtą daugiausia moterims, turinčioms proto negalią, tačiau sterilizuojami buvo ir neįgalūs vyrai. Sociologo L. Koelberio pateikta Jungtinėse Amerikos Valstijose vykdytos sterilizacijos statistika² parodo, kad kai kuriose valstijose vyrų buvo sterilizuota daugiau nei moterų ar panašiai tiek, kiek ir moterų³. Šios statistikos duomenimis, dauguma sterilizuotų asmenų turėjo proto negalią,

² *Eugenics: Compulsory Sterilization in 50 American States*. <http://www.uvm.edu/~lkaelber/eugenics/>

³ Pvz., Kanzase iš 3 032 1919–1934 m. sterilizuotų asmenų 58 proc. buvo vyrai. Kalifornijoje, kurioje, palyginti su kitomis valstijomis, 1909–1964 m. buvo sterilizuota daugiausia asmenų – 20 108, sterilizuotų vyrų ir moterų skaičius buvo beveik lygus. Priverstinai sterilizuotų vyrų skaičius didesnis nei moterų ar panašiai toks kaip ir moterų, taip pat Alabamoje, Delavere, Džordžijoje, Indianoje, Nebraskoje ir Jutoje.

tačiau buvo sterilizuojami ir turintys kitokias negalias, taip pat kriminalinės patirties turintys asmenys ir kiti, kurių reprodukcija visuomenėje nebuvo pageidaujama. Kad sterilizuojami buvo ne tik turintys proto negalią, parodo W. Lyncho, kuris buvo sterilizuotas 1948 metais, būdamas 14 metų, atvejais. Jis buvo išsiųstas į proto negalią turinčiųjų mokyklą, nes jo motina, likusi našle, nesugebėjo išlaikyti 7 vaikų. Iki praėjusio šimtmečio penktojo dešimtmečio pabaigos visi palikdavę šią mokyklą buvo sterilizuojami⁴. Nemažai tokių atvejų, tarp kurių buvo ir fizinę negalią turinčių asmenų sterilizacija, nebuvo diskutuoti viešojoje erdvėje. Statistikos, kiek proto ar judėjimo negalią turinčių asmenų buvo sterilizuota Lietuvoje, rasti nepavyko.

R. M. Kluchin (2009: 10) nurodo, kad praėjusio amžiaus septintajame dešimtmetyje formalus eugenikos judėjimas sunyko, bet eugenikos idėjos ir praktika liko įsitvirtinusios Amerikos visuomenėje, kultūroje ir politikoje. Tą patį galima pasakyti ir apie Lietuvą bei kitas šalis. Latentinės eugenikos idėjos itin akivaizdžios medicinos ir biologijos tyrimuose. G. Wolbringo (2001) teigimu, šiandiniame pasaulyje pagrindiniai eugenikos praktikų taikiniai yra negalios ir ligos charakteristikos, kurios yra matomos kaip problemos, reikalaujančios medicininio sprendimo. Mokslininkas cituoja pasaulyje žinomo embriologo B. Edwado žodžius, atkreipiančius dėmesį į tėvų moralinę atsakomybę nepagimdyti neįgalių vaikų, susijusių su padidėjusiu prenatalinės diagnostikos prieinamumu. Medikas tvirtina: „Greitai bus nuodėmė tėvams turėti neįgalų vaiką, [...] mes įžengiame į pasaulį, kur mes galime apsispręsti dėl mūsų vaikų kokybės“ (Wolbring, 2001: 38–39).

Anot G. Wolbringo (2001), eugenikos idėjomis paremti sprendimai gali būti priimami individualiai ar visuomenės ir kultūros lygmeniu. Eugenikos idėjomis paremtos priemonės gali būti skirtos potencialiems palikuonims, turintiems nepageidautinų charakteristikų, ir skatinti tyrimus skirtinguose jų vystymosi etapuose, selektyvų reimplantavimą, selektyvius abortus ir genų terapiją. Jos gali būti skirtos ir tiems būsimiems tėvams, kurie tikėtinai gali susilaukti netrokštamų charakteristikų turinčių palikuonių, ir gali nulemti santuokų ir vaikų susilaukimo prevenciją. Tai atsiskleidžia neįgalių moterų ir negalią turinčių asmenų porų liudijimuose. Neįgalios moterys patiria ypač didelį spaudimą atlikti prenatalinės diagnostikos testus, joms daug paprasčiau nei neturinčioms negalios moterims nutraukti nėštumą ar patirti sterilizaciją (Köbsell, 1994, 2007; Hermes, 2004; Brinkmann to Broxten, ir kt. 1999), nes moterys, turinčios negalią, matomos kaip galinčios pagimdyti neįgalų vaiką.

Diskursai prieš neįgaliųjų teisę susilaukti vaikų bei priemonės, pasitelkiamos siekiant riboti neįgaliųjų reprodukciją, stipriai veikia daugumos neįgalių žmonių gyvenimą. Viena vertus, galima kalbėti apie tiesioginę fizinę ir psichologinę neįgaliųjų patiriamą skriaudą, kita vertus, galima pažymėti ir tai, kad pasitelkiamos priemonės ir diskusijos apie neįgaliųjų teisę susilaukti vaikų formuoja neigiamą nuomonę apie neįgalius asmenis ir veikia jų pasirinkimą. Visuomenėje paplitusių neigiamų nuostatų apie neįgalių asmenų prokreaciją internalizavimas išlieka skaudi tema.

Siekiant užkirsti kelią neįgaliųjų diskriminacijai ir užtikrinti jų teises reprodukcijos srityje itin reikšmingas žingsnis yra 2010 m. gegužės 27 d. įvykęs Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos ratifikavimas. Konvencija atkreipia dėmesį į diskriminacijos, susijusios su privačiu neįgaliųjų gyvenimu (šeiminiais santykiais, motinyste, tėvyste ir kt.) pašalinimą ir siekia užtikrinti privatus gyvenimo neliečiamumą. Konvencijos 23 straipsnyje nurodoma, kad turi būti pašalintas neįgaliųjų diskriminavimas, susijęs su santuoka, šeima, tėvyste (motinyste) ir asmeniniais santy-

⁴ *North Carolina offers \$10 million for victims of forced-sterilization program.* 2013 liepos 27 d. <http://www.foxnews.com/us/2013/07/27/north-carolina-offers-10-million-for-victims-forced-sterilization-program/>

kiais. Pabrėžiama, kad turi būti „pripažintos neįgaliųjų teisės laisvai ir atsakingai priimti sprendimus dėl savo vaikų skaičiaus ir jų gimimo laikotarpių, taip pat teisė gauti informaciją pagal amžių, teisė į švietimą reprodukcijos ir šeimos planavimo klausimais ir būtų suteiktos priemonės, kurios leistų jiems pasinaudoti šiomis teisėmis“ bei teisė išsaugoti vaisingumą.

Nepaisant konvencijoje įtvirtintų neįgaliųjų teisių reprodukcijos srityje, viešojoje Lietuvos erdvėje dažnai pasigirsta neįgaliųjų sterilizaciją remiančių idėjų, priešišku pasisakymų, susijusių su neįgaliųjų tėvyste ir reprodukcinėmis teisėmis. Atsižvelgiant į tai, kad „pagal planuotos prokreacinės elgsenos teorijos modelį svarbus prokreacines nuostatas formuojantis elementas yra viešoji nuomonė ir normatyvinė aplinka (Ajzen, 2011; Miller, 2011a), [...] viešojoje erdvėje sklandžiusių šeimos ir socialinių prokreacinės elgsenos normų kontekstas“ (Stankūnienė ir kt., 2013: 131), įtraukiantis ir neigiamą neįgaliųjų reprodukcinę teisių vertinimą, gali veikti ir neįgaliųjų vyrų prokreacinius lūkesčius.

Neįgaliųjų vyrų vyriškumas, seksualumas, tėvystė: prieštaravimai ir emancipacija

Mokslinės studijos ir tyrimai (Köbsell, 2010; Gerschick, Miller, 1995; Robertson, 2004; Shuttleworth, 2004 ir kt.) atskleidžia prieštaravimą tarp kultūrinių vyriškumo normų ir negalios. Teigiama, kad neatitikdami vyriškumo reikalavimų neįgalūs vyrai jaučia įtampą ir susiduria su dideliais prieštaravimais konstruodami vyriškąjį tapatumą.

Vienas pirmųjų mokslininkų Jungtinėse Amerikos Valstijose, atkreipęs dėmesį į neįgaliųjų vyrų vyriškumą, H. Hahnas (1989) pažymi, kad neįgaliųjų vyrų patiriamas konfliktas dėl vyriškumo ir negalios tarpusavio prieštaravimų reikalauja specifinio sprendimo, nes daug neįgaliųjų vyrų asmeniniu ir politiniu lygmeniu tapatinasi su hegemoninio vyriškumo iškeliamais idealais atsiribodami nuo kitų neįgaliųjų ir negalios. Tai patvirtina vėlesni neįgaliųjų vyriškumo tyrimai, atskleidžiantys vyrų vyriškumo susigrąžinimo strategijas įgijus negalią, siejamas su dalyvavimu tradiciškai vyrams priskiriamose srityse – sporte (Lūke, 2006; Wilson, 2004; Valentine, 1999; Iraskia-Smirnova, 2001; Berger, 2008 ir kt.) ir profesinėje srityje (Lūke, 2006). Tačiau neįgalūs vyrai, internalizavę dominuojančias vyriškumo sampratas, yra daug labiau linkę užgniaužti viduje išgyvenimus dėl nelygybės ir siekia kuo labiau kompensuoti negalią (Gerschick, Miller, 1995). Neįgalaus vyro galimybės yra siejamos su didesniais jo pasiekimais, palyginti su kitais vyrais (Exner, 1997).

V. Stankūnienė ir kt. (2013: 164–165) pažymi, kad „sukurti šeimą ar stabilius partneriškus santykius dabartinėmis sąlygomis Lietuvoje yra sudėtinga“. Autoriai tai sieja su jaunų žmonių emigracija. Negalios situacijoje tai gali būti dar sudėtingiau nei neturinčių negalios asmenų. Patirdami konfliktą tarp tradicinių vyriškumo idealų ir negalios, neįgalūs vyrai dažnai nuvertinami ir romantinių santykių srityje neįsivaizduojant jų kaip potencialių partnerių (Milligan, Neufeldt, 1998; Sandfort, 2007). Tačiau patiems neįgaliesiems vyrams romantiniai santykiai yra svarbūs. Romantinių santykių kūrimas su neturinčia negalios moterimi traumas patyrusių neįgaliųjų vyrų yra suvokiamas kaip viena iš vyriškumo išsaugojimo strategijų. Romantiniai santykiai su neturinčia negalios partnere siejami su vyriškumo patvirtinimu ir statusu (Lūke, 2006).

Kita sritis, tradiciškai siejama su vyriškumu, yra seksualumas. Anot M. Mac an Ghail ir C. Haywood (2007), vyriškumas yra glaudžiai susijęs su seksualiniu pajėgumu. Tradicinėje vyriškumo apibrėžtyje seksualumas ir vyro aktyvumas intymioje srityje yra itin svarbi vyriš-

kumo įrodymo dalis. Neįgalūs vyrai seksualumą suvokia kaip svarbią lyties tapatumo dalį, o pirmus intymius santykius sieja su išgyvenamu didesniu pasitikėjimu savimi, jų, kaip vyrų, pripažinimu (Šėporaitytė, 2011). B. E. Gibson ir kt. (2013) atliktame tyrime, analizavusiame jaunų 16–27 metų neįgalių vyrų tapsmo suaugusiaisiais trajektorijas, vyresni dalyviai vyriškumą taip pat tiesiogiai siejo su seksualumu ir patirtimi.

Kai kurie vyrai prieštarauja medicininiam ekspertų diskursui, susijusiam su prokreacija, ir paneigia įprastą įsivaizdavimą apie neįgalaus vyro intymų gyvenimą (Šėporaitytė, 2011), tačiau tuo pat metu daugelis studijų, atskleidžiančių neįgalių vyrų subjektyvią patirtį, parodo, kad intymių santykių sritis jiems yra sudėtinga. Ši tema ypač jautri, nes ji susijusi su neįgaliųjų asexualumo ir impotencijos stereotipais (Bonnie, 2004; Shuttleworth, 2000; Morris, 1996 ir kt.). Taip pat pažymima, kad mobilumo ir komunikacijos kliūtys sumažina neįgaliųjų galimybes susirasti partnerį. Neįgalių asmenų atskirtis apriboja ir jų galimybes įgyti erotinį kapitalą, siejamą su bendravimo gebėjimais, išvaizda (Iino, 2011).

Seksualumas, kaip probleminė neįgaliųjų sritis, atsiskleidžia ir dėl lytinio švietimo trūkumo. A. Kalinkevičiūtė ir S. Ustilaitė (2008) pažymi, kad Lietuvoje neįgalių vaikų lytinio ugdymo klausimams nėra skiriama pakankamai dėmesio ir švietimo sistemoje nėra aiškiai apibrėžtos neįgaliųjų lytinio ugdymo strategijos. Užsienio tyrėjai taip pat atskleidžia su neįgaliųjų lytiniu švietimu susijusias problemas šeimoje ir mokykloje. Dažnai tėvai vengia su savo neįgaliais vaikais kalbėti lyties ir seksualumo temomis, abejoja jų galimybėmis užaugus gyventi intymų gyvenimą ir sukurti partnerystę ar šeimą (Bonnie, 2004; Shakespeare ir kt., 1996; Šėporaitytė, 2011). Neįgalūs mokslininkai, remdamiesi savo patirtimi, pažymi, kad specialiojoje mokykloje jie turėjo lytinio ugdymo pamokų, tačiau niekas niekada nekalbėjo apie jų galimybę tapti tėvais (Wates, 1997: 29 iš Wates, 2004: 140).

Nors diskursai apie tėvystę įprastai apibrėžia vyrus kaip šeimos išlaikytojus ir vaikų gynėjus, taip pat kaip esančius mažiau svarbius planuojant šeimos veiklą nei moteris, kintamas visuomenės požiūris prisidėjo prie to, kad iš vyrų vis labiau tikimasi įsitraukimo į visas sritis, susijusias su prokreacija (Marsiglio ir kt., 2013). Šiuolaikinės tėvystės normos pabrėžia vyrų įsitraukimą į vaikų auginimą santykyje su jų tradiciniu finansinių aprūpintojų vaidmeniu. Iš šių „naujųjų tėčių“ yra tikimasi, kad jie lygiavertiškiau pasidalins tėvystės, vaikų ugdymo, bendravimo su vaikais ir jų priežiūros pareigomis (McGill, 2014). B. S. McGill (2014), remdamasi kitų mokslininkų atliktais tyrimais, pažymi, kad paskutiniaisiais metais tėvai praleidžia daugiau laiko su savo vaikais, įskaitant kasdienę vaikų priežiūrą. Kokybiniai tyrimai apie tėvystę atskleidžia vyrų požiūrį, kad auklėjimas ir emocinis ryšys yra sudedamoji tėvo ir vaiko santykių dalis, ir pasisako už lygiavertiškesnį darbo ir šeimos vaidmenų pasiskirstymą tarp vyrų ir moterų. Taip pat pastebima, kad tėvai nori labiau dalyvauti vaikų gyvenime, nei jie tai darė iki šiol (Gerson, 2010; Townsend, 2002 iš McGill, 2014: 3).

Kaip teigia D. Chambers (2012: 64), nors tradiciniai tėvystės modeliai vis labiau kvestionuojami įtraukiant emocijų, artimo santykio su vaikais formavimą, dalyvavimą vaikų gyvenime, tyrimai atskleidžia, kad vyrai vis dar tapatinasi su finansinio šeimos aprūpintojo vaidmeniu, kuris yra esminis tradicinio tėvystės modelio aspektas. Neįgalūs vyrai susiduria su prieštaravimais dėl tėvystės (Keller, 2005; Hermes, 1998, 2004), nes dėl negalios ir pagalbos poreikio jie dažnai suvokiami kaip ekonomiškai priklausomi, nesugebantys išlaikyti šeimos. Jiems priskiriamas išlaikytinio statusas. Kitas aspektas, dėl kurio neįgalieji nėra įsivaizduojami kaip tėvai, yra susijęs su intymiais santykiais. Neįgalūs vyrai suvokiami kaip impotentai, negalintys turėti savo biologinių

vaikų. Biologinis ryšys su vaikais itin svarbus tradiciniame tėvystės modelyje. Vertinant tėvystę vis svarbesnis tampa ryšys su vaikais, laiko leidimas kartu, tačiau ir šioje srityje neįgalieji dažnai nuvertinami kaip stokojantys. Anot R. Olsen ir H. Clarke (2003: 8), analizuojant neįgaliųjų tėvystę daugiausia dėmesio skiriama tėvystei kaip užduočių rinkiniui. Dažnai yra išsakomas nerimas dėl tėvystės kokybės, iš esmės išreiškiantis nerimą dėl fizinių sutrikimų turinčių tėvų negebėjimo atlikti tėvystės užduočių. Šioje perspektyvoje keliami klausimai: ar tėvai gali atlikti užduotis, kurias turi atlikti tėvai? Ir jei ne, kaip tai paveiks vaiką? Tačiau vis dar retai analizuojamas aplinkos neprieinamumas, paramos neįgaliems tėvams trūkumas. I. Duvdevany ir kt. (2008) atliktas tyrimas su traumas patyrusiais vyrais rodo, kad neįgalūs vyrai, susidurdami su jų galimybių tapti ir būti (gerais) tėvais nuvertinimais prieš susilaukdami vaikų ir pirmaisiais tėvystės metais baiminosi, kaip jų vaikai priims jų negalią ir ar nevertins jų remdamiesi visuomenėje dominuojančiais negatyviais žmonių, turinčių negalią, įsivaizdavimais.

G. Hermes (2004), analizavusi vyrų ir moterų, turinčių judėjimo, regos ir klausos negalią, tėvystės patirtį Vokietijoje, atskleidžia, kad, neatsižvelgiant į negalios tipą ir sunkumą, neįgalūs vyrai ir moterys gana anksti pradeda svarstyti galimybę sulaukti vaikų. Kai kurie tyrime dalyvavę vyrai siekį sulaukti vaikų įvardija kaip savaime suprantamą gyvenimo planą. Lietuvoje atliktas tyrimas, analizuojantis neįgalių vyrų gyvenimo istorijas (Šėporaitytė, 2011), parodo, kad tėvystę neįgalius vaikus auginantys vyrai vertina kaip labai svarbią gyvenimo patirtį. Kai kurie vyrai vaiko gimimą laiko pirmu svarbiausiu gyvenimo įvykiu. Jie taip pat atskleidžia aktyvų savo kaip tėvo vaidmenį bei konfrontuoja su jų tėvystės nuvertinimu. Tyrime dalyvavę vyrai, ypač turintys sunkesnę negalią, įžvelgdami alternatyvius bendravimo su vaikais būdus kvestionuoja tradiciškai iškeliamą tėvo vaidmenį, akcentuojantį fizinį aktyvumą. M. Kelleris (2005) taip pat pažymi, kad, negalėdami remtis tradiciniu tėvystės modeliu, neįgalūs tėvai išplečia tėvystės apibrėžtis.

Apibendrinant galima teigti, kad neįgalūs vyrai susiduria su nuvertinimais skirtingose gyvenimo srityse, patiria prieštaravimus tarp vyriškumo ir negalios. Mokslininkai dažnai siūlo skirtingus šios neįgalių vyrų patiriamos dilemos sprendimus. Neįgaliųjų judėjimo aktyvistai pabrėžia neįgalių vyrų emancipacijos svarbą, tradicinių vaizdinių apie neįgaliuosius kvestionavimą (Sandfort, 2007). Neįgalių vyrų tėvystę taip pat būtų galima matyti kaip vieną iš emancipacijos galimybių. Kai kurie mokslininkai (Hahn, 1989), analizuojantys vyriškumo ir negalios sąveikas, siūlo atsisakyti tradicinio vyriškumo modelio. Aptardami hegemoninio vyriškumo ir negalios santykį mokslininkai (Shakespeare, 1999; Shuttleworth, 2004 ir kt.) pažymi, kad neįgalūs vyrai kuria sudėtingą santykį su visuomenėje dominuojančiomis hegemoninio vyriškumo normomis. Negalios situacija matoma kaip galimybė išplėsti, transformuoti vyriškumo sampratą pasitelkiant skirtingas vyriškumo kūrimo strategijas.

Prokreacinių lūkesčių negalios situacijoje teorizavimas

W. Marsiglio ir kt. (2013) straipsnyje, apibendrinančiame mokslinį diskursą vyrų prokreacijos tema, prokreacinių sprendimų priėmimas matomas kaip daugiasluoksnis ir dinamiškas procesas. Autoriai tvirtina, kad studijos, analizuojančios vyrų prokreaciją, turėtų analizuoti daugialypius, susijusius socialinio gyvenimo lygmenis, veikiančius vyrų mintis, jausmus ir praktikas, susijusias su prokreacijos sritimi. Mokslininkų pateikti trys konceptualūs modeliai pabrėžia vyrų prokreacinių sprendimų priėmimo kompleksiskumą ir dinamiškumą, atkreipiant dėmesį į tai, kaip pagrindiniai komponentai, susiję su prokreacijos sritimi, gali keistis bėgant laikui, santykiuose su skirtingomis

partnerėmis ir skirtinguose kultūrinuose / nacionaliniuose kontekstuose (ten pat, 1027). Vyrų prokreacinis sąmoningumas tiesiogiai ir netiesiogiai yra formuojamas kultūrinių veiksmų, socialinių iniciatyvų ir institucinių kontekstų, svarbių vyrams kaip galintiems suteikti gyvybę asmenims. Gebėjimas įsivaizduoti ir mąstyti apie save kaip apie galintį suteikti gyvybę asmenį, turėti tapimo tėvu viziją yra veikiamas kultūrinių ir subkultūrinių naratyvų. Pagrindiniai kultūriniai diskursai, susiję su būsimais tėvais, yra suformuoti įvaizdžių ir lūkesčių, susijusių su vyriškumu, šeimomis ir seksualumu (ten pat, 1020–1026). Tyrimai rodo, kad lyčių normos veikia neįgalių vyrų prokreacinius lūkesčius. Kristin Powers ir kt. (2008) tyrimas, kuriame mokslininkai analizuoja 17–19 metų neįgalių vaikų ir merginų tapsmo suaugusiaisiais patirtį ir lūkesčius, atskleidė, kad merginos daug dažniau nurodė lūkesčius turėti vaikų ir sukurti šeimą nei vaikinai. Kitame tyrime, analizavusiame neįgalių jaunų vyrų tapsmo suaugusiaisiais trajektorijas (Gibson ir kt., 2013), beveik neatsispirė tokios temos, kaip antai draugystė, santuoka ir vaikų susilaukimas. Tyrime dalyvavę jauni vyrai orientuojasi į tradicines su vyriškumu siejamas sritis – išsilavinimą ir darbą. Galima daryti prielaidą, kad jaunų neįgalių vyrų lūkesčius, susijusius su prokreacija, veikia tradicinės lyčių sampratos, dominuojančios visuomenėje. G. Hermes (2004) atliktame tyrime, analizuojančiame neįgalių moterų ir vyrų tėvystės patirtį, dalyvavę vyrai mažiau nei moterys jaudinasi, ar galės pasirūpinti vaiku. Tai gali būti susiję su lyčių normomis, nesiejančiomis vyrų su globa.

Vyrų prokreacinį sąmoningumą ir sprendimų priėmimą veikia jų turimi skirtingi tarpasmeniniai ryšiai, iš kurių itin svarbūs yra romantiniai santykiai. Tačiau vyrų prokreacinis sąmoningumas gali būti išreikštas ir kaip individualiai suformuota orientacija, atsietą nuo konkrečių romantinių santykių. Skirtingais vyrų gyvenimo etapais jų prokreacinis sąmoningumas gali apimti tiek individualius, tiek su romantiniais santykiais susijusius aspektus (Marsiglio ir kt., 2013: 1019). Kalbant apie vyrų prokreacinių lūkesčių formavimąsi, itin svarbūs ir vyrų santykiai su jų pačių tėvu bei kitais šeimos nariais.

W. Marsiglio ir S. Hutchinson (2002: 110) pasitelkdami gyvenimo kelio prieigą parodo, kaip prokreacinės ir su prokreacija nesusijusios gyvenimo patirtys gali paveikti prokreacinius lūkesčius. Vyrų prokreaciniai lūkesčiai gali būti veikiami skirtingų gyvenimo lūžių ar reikšmingų įvykių, iš esmės keičiančių jų savęs suvokimą ir gyvenimo sampratą. Kai kurie gyvenimo lūžiai ir patirtys yra tiesiogiai susiję su prokreacine sritimi (pvz., nėštumo baimė, abortas, persileidimas, kūdikio susilaukimas, įsivaikinimas). Kiti gyvenimo lūžiai nesusiję su prokreacine sritimi (pvz., darbo praradimas, religinis atsivertimas, tėvo mirtis), tačiau jie veikia vyrų prokreacinius lūkesčius. Neįgaliųjų gyvenimo istorijų tyrimas (Šėporaitytė, 2011) atskleidžia nesusijusių su prokreacija svarbių gyvenimo įvykių poveikį vyrų prokreaciniams lūkesčiams ir sprendimams. Vienas iš didžiausių gyvenimo lūžių – negalios įgijimas – veikia vyrų savęs suvokimą ir jų santykį su prokreacine sritimi. Vyrai, patyrę negalią jaunystėje, kuriam laikui atideda kitą veiklą ir sprendimus, pirmiausia siekia įveikti ar sumažinti negalią. Šis tyrimas taip pat parodo, kad ir negalią nuo vaikystės turinčių vyrų „gyvenimo įvykių laiko struktūra dažnai labai skiriasi nuo neturinčiųjų negalios asmenų gyvenimų struktūros“ (ten pat, 165) dėl pasitelkiamų negalios įveikos praktikų, todėl ir planai susilaukti vaikų nukeliami vėlesniam laikui arba net nediskutuojama. Vyrai, turintys progresuojančią negalią, kurie nėra tikri dėl savo sveikatos būklės, taip pat dažnai neplanuoja ateities (Gibson ir kt. 2013).

D. Murphy (2013 iš Marsiglio ir kt., 2013), analizavęs homoseksualių vyrų prokreacinius lūkesčius, parodo, kaip tam tikri socialiniai veiksniai – susitikimai, situacijos, įvykiai (pvz., pokalbiai su kitais homoseksualiais vyrais ar komercinių surogatinės motinystės paslaugas teikiančių

organizacijų reklamų pamatymas) padeda atskleisti homoseksualių vyrų galimybes tapti tėvais. Susipažinę su naujomis technologinėmis ir socialinėmis galimybėmis, vyrai pradeda įsivaizduoti save kaip tėvus. Šie autorių pastebėjimai atskleidžia ir neįgalių vyrų atveju. Vyrų teigimu, matomi neįgalių žmonių tėvystės ir motinystės pavyzdžiai, dalijimasis tėvystės patirtimi padąsina ir kitus neįgaliuosius mąstyti apie šeimą ir vaikus, jų susilaukti (Šėporaitytė, 2011).

Autorių prieiga parodo, kaip vyrų sprendimų priėmimas ir prokreacinis sąmoningumas susieja socialinius, psichologinius ir biologinius elementus (Marsiglio ir kt., 2013: 1019). Ji atsiskleidžia kaip itin produktyvi analizuojant neįgalių vyrų prokreacinius lūkesčius ir sprendimus, nes leidžia kompleksiskai pažvelgti į tiriamą temą.

Kokybinis jaunų judėjimo negalią turinčių vyrų prokreacinių lūkesčių ir tėvystės vizijų tyrimas

Straipsnyje analizuojama 11 pusiau struktūruotų interviu su judėjimo negalią turinčiais 21–32 metų vyrais. Tyrimo dalyviai buvo atrinkti tikslinės ir sniego gniūžtės atrankos būdu. Atsižvelgiant į mokslininkų pastebėjimus, kad tėvystės patirtys, atskleidžiamos praktinius vaiko auginimo aspektus (pvz., didesnius sunkumus organizuojant kasdienį gyvenimą, derinant šeimos ir darbo pareigas, finansines problemas ir kt.), keičia poros tarpasmeninius santykius, asmenų gyvenimo sampratą ir skatina persvarstyti prokreacinius planus (Régnier-Loilier, 2006), atrinkti vaikų neturintys tyrimo dalyviai. Siekiant išsamiau atskleisti judėjimo negalią turinčių vyrų prokreacinius lūkesčius ir jų formavimosi ypatumus, į tyrimą buvo įtraukti kuo įvairesnės patirties turintys vyrai – skirtingo išsilavinimo, socialinės padėties, romantinių santykių statuso, negalios sunkumo, profesinio užimtumo, taip pat neturintys darbinės patirties ir skirtingu metu įgiję negalią.

Interviu buvo atlikti 2013 m. birželio – rugpjūčio mėnesiais⁵. Jų trukmė svyravo nuo 50 min. iki 4 val. 35 min. Vidutinė interviu trukmė – 1 val. 40 min. Tyrime dalyvavo vyrai iš įvairių Lietuvos vietovių: Kauno, Marijampolės, Šiaulių, Druskininkų, Biržų, Kauno r., Šiaulių r., Šakių r. Keturi tyrime dalyvavę vyrai tyrimo metu buvo įgiję aukštąjį išsilavinimą (trys iš jų – magistro laipsnį), penki – vidurinį (du iš jų studijuoja), vienas – vidurinį – profesinį ir vienas – pagrindinį išsilavinimą. Šeši tyrime dalyvavę vyrai turi negalią nuo gimimo ar patyrė ją anksti vaikystėje, penki patyrė negalią vėlesniame gyvenimo tarpsnyje (su negalia gyvena nuo 1 metų ir 3 mėn. iki 3 metų). Interviu atlikimo metu keturi tyrimo dalyviai turėjo drauges, kiti – jų neturėjo. Vienas tyrime dalyvavęs informantas neturėjo romantinių santykių patirties⁶.

Siekiant atskleisti jaunų judėjimo negalią turinčių vyrų prokreacinių lūkesčių turinį ir raišką bei juos formuojančius veiksnius, buvo numatytos interviu gairės – orientaciniai klausimai. Interviu metu tyrimo dalyvių buvo prašoma papasakoti apie tėvų šeimą, santykį su tėvais ir kitais artimaisiais, romantinių draugysčių patirtį, pirmąsias mintis susilaukti vaikų, seksualinę elgseną ir reprodukcinę, seksualinę sveikatą, tėvystę ir norą susilaukti vaikų, vyriškumą, reikšmingiausius gyvenimo įvykius ir požiūrį į gyvenimą bei savo gyvenimo vertinimą. Siekta išsiaiškinti, kaip patirtis šiose srityse ir jos vertinimas veikia vyrų prokreacinius lūkesčius ir tėvystės vizijų formavimąsi.

⁵ Visus interviu atliko straipsnio autorė.

⁶ Straipsnyje tikrieji tyrimo dalyvių vardai pakeisti siekiant konfidencialumo.

Neįgalių vyrų noras susilaukti vaikų

Visuomenėje abejojama neįgalių vyrų teise ir galimybėmis susilaukti vaikų, tačiau tyrime dalyvavę jauni judėjimo negalia turintys vyrai prieštarauja jų, kaip būsimų tėvų, nuvertinimui ir išsako norą turėti vaikų. Norą turėti vaikų tyrimo dalyviai sieja su savirealizacija, tęstinumu („savęs palikt“), savo vertės pajautimu. Galima daryti prielaidą, kad neįgalūs vyrai, panašiai kaip ir neįgalios moterys, tėvystę suvokia kaip priemonę pasipriešinti jų redukavimui tik iki neįgaliojo vaidmens (Magnus 2004; Hermes 1998, 2004; Grue, Tafjord, 2002), siekia pajusti didesnę visuomenės pripažinimą. Norą tapti tėvu skatina ir smalsumas, susijęs su įsivaizduojamais (būsimais) vaikais:

„[...] turi atžalą, turi tęstinumą, tas gal bus tau šiek tiek, nepamirš tavęs taip greitai. Tie draugai vis tiek tau susens, numirs, o tas vaikas biškį ilgiau gyvens (nusišypsos) [...]. Anūką turėsi. Faina būtų ir tuos pamatyt, kaip jie ten atrodys. Pasižiūrėt – tas tavo vaikas pirmą panašią kokią susiras, ar bachūrą kažkokį [...]. Taip įdomu. Tokių dalykų pagalvoji. [...] Kad ir į tą pačią žvejybą kur nors nusivežt, ar į gamtą kur nors tą vaiką, kaip jis ten reaguos. Kas išvis ten per vaikas, bus įdomu [...]. Smalsumas tas, iš tikrųjų, žadina gal vaiko turėjimą toki, kas iš tavęs gali išeit gero dar, be tavęs pačio“ (Tadas, 25).

Daugumos tyrime dalyvavusių vyrų internalizuotas normatyvinis šeimos įsivaizdavimas, kai suvokiama, kad šeimoje būtina turi augti vaikai – „šeima be vaikų nelabai“ (Linas, 22) – taip pat skatina jų norą susilaukti vaikų. Normatyvinis šeimos modelis priimtinas tiek jaunesniems, tiek vyresniems tyrime dalyvavusiems vyrams, daugumą jų šį modelį iškelia kaip prioritetą kitų šeimos formų atžvilgiu. Skirtingo amžiaus vyrai normatyvinį šeimos modelį taiko kurdami savo šeimos ir tėvystės viziją:

„Asmeniškai, turėdamas šeimą, norėčiau turėti vaikų“ (Karolis, 32), „Tai aišku, žinoma. Čia kas be ko. Kiekviena, manau, normali pora turi kažkokį polinkį tų vaikų susilaukt. Aš nežinau, čia būtų keista, kad tiesiog nori susent kartu ir viskas. Norisi, aišku, tų vaikų“ (Tadas, 25).

Kai kurie tyrime dalyvavę vyrai tėvystę, romantinius ir šeiminius santykius laiko netgi svarbesnius nei tradiciškai su vyriškumu siejamą profesinę sritį, todėl savirealizaciją šitoje srityje jie vertina kaip itin svarbią.

Pozityviems vyrų lūkesčiams, susijusiems su tėvyste, didelę įtaką daro ilgalaikiai ir stabilūs santykiai su drauge. Tyrimas rodo, kad vyrai, turintys ilgalaikes drauges ir planuojantys susieti su jomis gyvenimą, dažniau galvoja apie galimybę kartu susilaukti vaikų, jų noras turėti vaikų stipresnis. Taip pat galimybę susilaukti vaikų dažniau svarsto intymius santykius su draugėmis turintys tyrimo dalyviai, o jų neturėję ar nusprendę jų atsisakyti iki santuokos, rečiau galvoja apie vaikus.

Traumą jaunystėje patyrę vyrai norą susilaukti vaikų pradėjo svarstyti dar prieš įgydami ją ir jį dažniausiai siejo su romantiniais tarpasmeniniais santykiais, kuriais buvo labiausiai patenkinti. Negalių nuo vaikystės turintys tyrimo dalyviai noro susilaukti vaikų atsiradimą dažniausiai sieja su pirma romantine draugyste, kurią kai kurie iš jų užmezgė gana vėlai, būdami 24–26 metų. Romantinių draugysčių patirties neturėjęs Osvaldas (31) rečiau svarsto galimybę susilaukti vaikų, noras jų turėti yra ne toks intensyvus kaip išsakomas kitų tyrimo dalyvių („Nu gal ir norėtum“). Tai rodo bendrąsias tendencijas dėl romantinių santykių statuso poveikio vyrų prokreaciniams lūkesčiams. V. Stankūnienė ir kt. (2009: 159) pažymi, kad daugelis vaikų neturinčių vyrų (68 proc.) nurodo, kad jų prokreacinius lūkesčius labai dažnai veikia tinkamos partnerės (ne)turėji-

mas. Mūsų tyrime, neturintys draugių vyrai ilgalaikių santykių sukūrimą įvardija kaip siekiamybę, o galimybę susilaukti vaikų suvokia kaip tolesnį tarpasmeninių santykių vystymosi ir šeimos kūrimo etapą.

Atliktas tyrimas atskleidžia ir kitų nesusijusių su prokreacija gyvenimo įvykių poveikį pozityviems vyrų prokreaciniams lūkesčiams. Daugelis nuo gimimo negalią turinčių tyrimo dalyvių ir kai kurie traumas patyrę vyrai kaip svarbius gyvenimo įvykius įvardija mokyklos baigimą ir įstojimą į universitetą, atvėrusius kelią į savarankišką, visavertį gyvenimą bei lėmusius tolesnius pozityvius jų gyvenimo pokyčius. Ilgą laiką abejoję savo galimybėmis rasti draugę ir kurti romantinius santykius kai kurie nuo gimimo neįgalūs tyrimo dalyviai kaip itin svarbų įvykį įvardija draugės susiradimą. Tai smarkiai veikia ne tik jų pasitikėjimą savimi, bet ir prokreacinių lūkesčių formavimąsi. Kiti neįgalių vyrų įvardyti gyvenimo įvykiai, tiesiogiai veikiantys prokreacinių lūkesčių atsiradimą, yra jiems artimų žmonių (dažniausiai brolių ir seserų) vaikų gimimas ir bendravimas su jais.

Kritiškai neįgaliųjų tėvystę vertinančios studijos, analizuojančios tėvų negalios poveikį vaikams, kaip tėvų motyvaciją sulaukti vaikų ar juos įsivaikinti įvardija pagalbą dėl negalios ir poreikį pajavairinti nuobodų ir liūdną savo gyvenimą (Olsen, Clarke, 2003). Tyrime dalyvavę neįgalūs vyrai net neužsimena apie galimą vaikų pagalbą jiems kaip vaikų susilaukimo priežastį, atvirkščiai, jie mato save aktyviai besirūpinančius būsimais vaikais ir šeima.

Tyrime dalyvavusių vyrų interviu atskleidžia, kaip svarstymai apie vaikų susilaukimą kinta gyvenimo eigoje nuo nerimo ir baimės, siejamos su mintimi apie galimą tėvystę, iki (stipraus) noro susilaukti vaikų, kai kuriais atvejais – ir jų planavimo. Tyrimo metu dauguma vyrų teigė, kad jų noras turėti vaikų stiprėja. Jie reflektavo pakitusį požiūrį į vaikus:

„Seniau mane tie vaikai nervuodavo, dirgindavo ir taip toliau [...], o dabar man patinka vaikai. Atėjo kažkoks amžius“ (Paulius, 29).

Tyrimo dalyvių turima teigiama vaikų priežiūros patirtis taip pat skatina norą susilaukti vaikų. Tačiau tam tikrais atvejais artimas santykis su vaikais, atvirkščiai, parodo galimus su tėvyste susijusius sunkumus ir sukelia susierzinimą. Osvaldas (31), dažnai leidžiantis laiką su dukterėčia ir sūnėnu, išsako silpnesnį norą susilaukti vaikų ir teigia, kad „greit atsibosta tas erzelis vaikų keliamas, tas triukšmas“.

Nors norą susilaukti vaikų išsako visi tyrime dalyvavę vyrai, tačiau tik trys vyriausi tyrimo dalyviai teigia esantys pasiruošę tėvystei. Vyriausio tyrimo dalyvio Karolio (32), draugaujančio su negalios neturinčia mergina, pasakojimas rodo, kad jis jaučiasi labiausiai iš visų tyrimo dalyvių pasiruošęs tėvystei:

„Aš nebijočiau, bet, sakau, kiltų tam tikrų klausimų: kaip mes išgyvensim, [...] kur mes gyvensim. Bet aš nebijočiau. [...] Iš esmės aš esu pasiruošęs visomis aplinkybėmis (nusijuokia), bet kurios, kurios nutiktų.“

Įdomu, kad Karolis, kaip ir kiti tyrime dalyvavę vyrai, kurie teigia dar esantys nepasirengę tėvystei, nėra įgyvendinęs išsikeltų subjektyvių idealių sąlygų vaikams susilaukti – nėra įsirengęs nuosavo būsto ir nėra užtikrintas dėl finansinės padėties. Todėl galima daryti prielaidą, kad draugės turėjimas, stabilūs tarpasmeniniai santykiai yra vieni iš svarbiausių pozityviems Karolio ir kitų tyrime dalyvavusių vyrų lūkesčiams, susijusiems su tėvyste, atsirasti.

Kiti du vyrai, nors ir teigia esantys pasirengę tėvystei, skirtingose interviu vietose vis dėlto abejoja šia galimybe. Turintis darbą Paulius (29) pasirėmimą susilaukti vaikų sieja su pagerėju-

sia finansine padėtimi. Tomas (30), tyrimo vykdymo metu neturėjęs draugės, pasirengimą turėti vaikų labiau sieja su savo amžiumi:

„Bet šiaip man jau tiek metų, kad turbūt, jeigu dabar nepasirengęs, tai turbūt jau. Kaip sakau, jeigu iki tiek metų nepasirengėi, tai jau niekada turbūt nepasirengsi. Tai gal jau, sakykim, kad pasirengęs.“

Taigi susilaukti vaikų tyrime dalyvavusiems vyrams yra svarbus gyvenimo aspektas, siejamas su savirealizacija, tęstinumu, savivertės pajautimu. Romantinius ir šeiminius santykius išskiriant kaip prioritetą, kai kurių tyrime dalyvavusių vyrų pasakojimuose savirealizacija šeiminėje srityje vertinama kaip itin svarbi. Tyrimo dalyvių noro turėti vaikų intensyvumas skiriasi priklausomai nuo romantinių santykių statuso ir turimos vaikų priežiūros patirties. Stipresnį norą susilaukti vaikų išsako vyrai, turintys ilgalaikes drauges, ir tie, kurie turi teigiamos vaikų priežiūros patirties. Nors dauguma tyrimo dalyvių nurodo, kad jų noras susilaukti vaikų tampant vyresniems stiprėja, daugelis jų jaučiasi dar nepasirengę tapti tėvais.

Noro turėti vaikų atidėjimas ir įsivaizduojamos būtinos sąlygos susilaukti vaikų

G. Hermes (2004) atlikto tyrimo duomenimis, neįgalūs vyrai ir moterys, neatsižvelgiant į jų negalios tipą ir sunkumą, gana anksti pradeda svarstyti galimybę susilaukti vaikų. Mūsų tyrimas atskleidžia, kad vyrai skirtingu laiku pradeda svarstyti, ar turėti vaikų, nesvarbu, kada negalia įgyta. Neseniai traumą patyrę vyrai dažnai atideda tėvystės svarstymus vėlesniam laikui. Traumą prieš metus ir tris mėnesius įgijęs Audrius (21) ir ją prieš trejus metus patyręs Eimantas (27) pirmiausia siekia įveikti negalią, o tik vėliau planuoja skirti dėmesio ilgalaikiams romantiniams santykiams ir planuoti tėvystę:

„Atgal nežiūriu, nes gyvenimas apsisvertė ir vėl nuo pradžių ein. Vėl nuo pradžių viskas eina nuo valgymo, nuo šakutės laikymo, iki stovėsenos, iki vaikščiojimo, iki išstvermės. Tai todėl man nei šeima dabar galvoj. Man svarbiausia dabar pacit. Norėjau atsistot – atsistojau. Jau viena pažanga. Dabar beliko išmokyti vaikščiot, kojas stiprint, ir viskas gerai“ (Audrius, 21).

„Bet žinot, dabar mano situacija, kad dabar užsiėmęs kojom, kad reikia atsistot ant kojų ir tada žiūrėsiu. [...] Nu ką aš žinau, vis taip labiau norėjosi tų vaikų po biškį, nes vaikai man patinka. Po traumos paskui biškį pasikeitė, jau taip nuošaliau [...], nes pats dabar jaučiuosi kol kas kaip vaikas [...]. Nu norisi, kad savo vaiku galėtum pilnai rūpintis, kaip ir priklausot“ (Eimantas, 27).

Patirta trauma susijusi su dideliais gyvenimo pokyčiais, todėl ji stipriai veikia vyrų planus, susijusius su prokreacija. Prieš dvejus su puse metų traumą patyręs Tadas (25) ir Audrius (21) prieš traumą jau buvo pradėję savarankišką gyvenimą atskirai nuo tėvų. Tyrimo dalyviai nurodė, kad įgiję negalią jie buvo priversti grįžti gyventi į tėvų namus, nes kurį laiką jiems buvo reikalinga fizinė pagalba. Patirta trauma paveikia ne tik gyvenimo sąlygas, savarankiškumą, bet ir romantinius santykius. Audrius (21) ir Domas (21) nurodė, kad patyrę traumas jie išsiskyrė su draugėmis. Šie pokyčiai vyrų gyvenime atitolino ir jų planus susilaukti vaikų. Labai aktyvų gyvenimą iki traumos gyvenusio ir ekstremaliu sportu užsiėmusio Lino (22) pasakojimas rodo atsiradusį didelį nepasitikėjimą savo jėgomis ir abejones galimybe susilaukti vaikų. Suabejoję savo galimybėmis sulaukti vaikų, tyrimo dalyviai, įgiję traumas jaunystėje, prie vaikų susilaukimo temos svarstymo sugrįžta pamatę realias neįgalių vyrų tėvystės patirtis, pabendravę su vaikus auginančiais neįgaliais tėvais.

Negalią nuo vaikystės turintys tyrimo dalyviai, kaip jau buvo minėta ankstesniame skyrelyje, galimybę turėti vaikų dažniausiai pradeda svarstyti užmezgę romantinę draugystę. Nemažai jų, patirdami sunkumų, susijusių su partnerės paieška ir santykių išlaikymu, šios galimybės svarstymą taip pat atideda vėlesniam laikui.

Jaunesnių tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidžia, kad susilaukti vaikų atidedama ir dėl noro pratęsti nepriklausomą gyvenimą, skirti laiko savo pomėgiams ir laisvalaikiui: „geriau, kol jaunas išsilakstyt“ (Audrius, 21). Žvelgdami retrospektyviai ir vyresni tyrimo dalyviai nurodo, kad jie, būdami jaunesni, nebuvo pasirengę susilaukti vaikų ne tik dėl to, jog nebuvo apsirūpinę finansiškai ar norėjo realizuotis profesinėje srityje, bet ir norėdami skirti daugiau laiko sau. Paulius (29), atliekant tyrimą teigęs, kad yra pasirengęs tėvystei, prisimena situaciją, kai manė, kad susidūrė su neplanuotu draugės nėštumu:

„Va su ta antra drauge kaip buvo, tai vieną epizodą atsimenu, iš tikrųjų, kad nu taip jau tikrai pasirodė, kad vlip ačkarik, ta prasme, nu, vienu momentu. Kad draugė nebesirgo [...]. Buvo paskutiniai kursai mano – ketvirtas, trečias, nu tokie bakalauro. Nu ir aš taip važiuoju [pas gydytoją – *D.Š-V*], Dieve, galvoju, nu, kad tik ne, kad tik ne. Nu atrodo, kažkokia tragedija bus gyvenime. [...] Man tada, aš nežinau, ten baliai, festivaliai, ten darbo jokio neturėjau, iš tėvų kišenės gyvenau, nu absurds kažkoks, nu kosmosas, aš nežinau, pats vaikas (Paulius, 29).

Neplanuoto nėštumo situacijos kaip „tragedijos“ vertinimas susijęs su tyrimo dalyvio patirtimi, uždaresniu gyvenimu paauglystėje ir noru „atsigriebti“ pradėjus gyventi savarankiškai, įstojus į universitetą kitame mieste.

Tiek jaunesni, tiek vyresni tyrime dalyvavę vyrai įvardija labai panašias sąlygas, kuriomis jie norėtų susilaukti vaikų. Beveik visi tyrimo dalyviai kaip būtinas sąlygas norint turėti vaikų įvardija atskirą gyvenamąjį būstą ir užtikrintą finansinę padėtį, kurią jie dažniausiai sieja su darbo susiradimu ir įsitvirtinimu jame. Dauguma tyrime dalyvavusių vyrų pažymi, kad būstas turi būti nuosavas, nes „į tą nuomojamą butą tą vaiką kažkaip nu nei šis, nei tas“ (Tadas, 25), „vaikas turi augti tavo namuose jau nuosavuose, ne kažkur ten pas tėvus“ (Eimantas, 27). Itin svarbu, kad būstas būtų pritaikytas ir patogus. Nuosavas būstas – aktualus visiems tyrimo dalyviams klausimas, nes nė vienas jų negyvena atskirai nuo tėvų šeimos. Tai susiję su pagalbos reikalingumu arba sunkia finansine padėtimi.

Negalią nuo gimimo turintys tyrimo dalyviai kaip dar vieną sąlygą norint susilaukti vaikų įvardija stabilius santykius su drauge / draugės susiradimą. Jiems svarbu užmezgti artimus ir tvirtus santykius: „turėčiau matyti, kad tam žmogui, kuris yra su manim, tikrai nėra sudėtinga [...] būti su manim“ (Tomas, 30). Susidūrę su nepasitikėjimu jų galimybėmis susirasti draugę ir sukurti ilgalaikius santykius bei įgiję neigiamą ankstesnių romantinių santykių patirtį, nuo gimimo neįgalūs vyrai patys dažniau tuo suabejoja. Dėl šios priežasties, net ir susiradę drauges, kai kurie vyrai abejoja teigiama santykių baigtimi. Tai tiesiogiai veikia jų prokreacinius lūkesčius: „[...] kažko labai daug nenoriu prisigalvot. Nu dar nėra taip konkreto. Jeigu turėčiau žmoną, tada jau kažką rimčiau galima galvot. Nu nenoriu kažką prisifantazuot, kad paskui nebebus ir, tarkim, kad nebūtų net ir skaudu, kad kažką buvau prisigalvojęs“ (Tautvydas, 27). Norėdami būti tikri dėl santykių ateityje, kai kurie neįgalūs vyrai siekia patikrinti santykius, kurį laiką gyvendami kartu nesusituokę.

Beveik visi tyrime dalyvavę traumas patyrę vyrai romantinių santykių srityje daug labiau pasitiki savimi negu nuo vaikystės neįgalūs tyrimo dalyviai. Dėl turimos teigiamos romantinių

santykių patirties, dėmesio, rodomo negalios neturinčių merginų ir moterų, beveik visiems tyrime dalyvavusiems traumas patyrusiems vyrams atrodo savaime suprantama turėti drauges, todėl šis aspektas prie būtinų sąlygų susilaukti vaikų nepriskiriamas. Kaip galima kliūtis turėti vaikų, susijusi su romantiniais santykiais, tyrime dalyvavusio Tado (25) įvardijamas tik didelis draugės užimtumas. Iš traumas jaunystėje patyrusių vyrų vienintelis Linas (22), turintis sunkią negalią, abejoja, ar jam pavyks rasti draugę.

Šalia gyvenamojo būsto, finansinio užtikrinimo ir turimų romantinių santykių kaip svarbių sąlygų, norint susilaukti vaikų, interviu atlikimo metu studijavę Domas (21) ir Artūras (21) kaip būtiną sąlygą įtraukia ir mokslų baigimą.

Kai kurie tyrime dalyvavę nuo gimimo neįgalūs vyrai, kalbėdami apie sąlygas, būtinas norint susilaukti vaikų, išryškina ir pagalbos užsitikrinimą. Tačiau lyginant su neįgalių moterų motinystę analizuojančiais tyrimais (Thomas, 1997; Prilleltensky, 2003; Prunty ir kt., 2008, Molden, 2014), galima pažymėti, kad moterys pagalbos poreikį iškelia daug dažniau nei vyrai. Moterys turimą pagalbą auginant vaikus suvokia kaip itin svarbią. Tam tikrais atvejais pagalbos trūkumas neįgalių moterų įvardijamas kaip vienas iš esminių veiksnių apsisprendžiant neturėti vaikų (Prunty ir kt., 2008). Šie pagalbos suvokimo skirtumai gali būti susiję su tyrimo dalyvių internalizuotomis visuomenėje dominuojančiomis lyčių normomis, globą ir priežiūrą priskiriančiomis moterims bei iškeliančiomis vyro savarankiškumo ir fizinio stiprumo svarbą, dėl to vyrams tampa sunkiau prašyti pagalbos ir ją priimti. Kita vertus, pagalbos (ne)akcentavimas gali būti susijęs su negalios sunkumu.

Nors dažniausiai tyrimo dalyviai sąlygas susilaukti vaikų sieja su išorinėmis priežastimis, tačiau savimi nepasitikintis Osvaldas (31) įvardija ir psichologines, vidaus kliūtis, dėl kurių jis jaučiasi nepasirengęs turėti vaikų:

„Nu kažkaip to brandaus požiūrio gal į gyvenimą trūksta to, kad atsakomybės. Nes kai daugiau sprendžia už tave, negu tu pats, nu ir pats turi apsisprendimo laisvę, bet taip dažniausiai nėra. „Ai, jūs sugalvokit“ [...]. Man gal reikia to postūmio tokio, kokio nors gal įvykio, kad persiverstų kažkas galvoj, kad biškį atidžiau jau į viską pradėt žiūrėt. Rimčiau, ta prasme, ne tai, kad ai, yra kaip yra“ (Osvaldas, 31).

Apibendrinant galima teigti, kad tyrime dalyvavę vyrai norą susilaukti vaikų atideda vėlesniam laikui dėl skirtingų priežasčių. Neseniai traumas patyrę vyrai dažnai atideda tėvystės planus pirmiausia siekdami sustiprėti fiziškai ar pasveikti. Nuo gimimo neįgalūs vyrai susilaukti vaikų dažnai pavėlina dėl sunkumų, susijusių su romantinių santykių užmezgimu ir jų išlaikymu. Jaunesni tyrimo dalyviai atideda tėvystės planavimą norėdami daugiau laiko skirti savo pomėgiams ir laisvalaikiui bei pratęsti nepriklausomą gyvenimą. Svarstydami būtinas sąlygas susilaukti vaikų beveik visi tyrime dalyvavę vyrai nurodo atskirą nuosavą gyvenamąjį būstą ir užtikrintą finansinę padėtį. Negalią nuo gimimo turintys tyrimo dalyviai, skirtingai nei traumas jaunystėje patyrę vyrai, kurie to neįvardija, kaip itin svarbią sąlygą vaikams susilaukti nurodo draugės susiradimą ir stabilius santykius su ja. Tyrimo metu studijavę vyrai kaip būtiną sąlygą norint turėti vaikų nurodo ir mokslo baigimą. Rečiausiai prie būtinų sąlygų tyrimo dalyviai priskiria pagalbos užsitikrinimą ir asmeninį psichologinį pokytį.

Neįgalių vyrų tėvystės vizijos

Dauguma tyrime dalyvavusių vyrų vaiko auginimo laikotarpį suvokia kaip itin sunkų, kupiną iššūkių. Pasakojimuose dažniausiai reflektuojami sunkumai, susiję su ribotomis fizinėmis vyrų

galimybėmis. Fizinis sunkumas dažniausiai įvardija sunkią negalią nuo vaikystės turintys tyrimo dalyviai. Tačiau šalia fizinių sunkumų kaip iššūkis suvokiama ir su tėvyste siejama nuolatinė įtampa, informacinės technologijos, vis anksčiau atsirandančios vaikų gyvenime, alkoholio ir narkotikų prieinamumas. Tyrimo dalyviai, pažįstantys tėvų, išėjusių tėvystės atostogų, vertina tėvystę kaip sudėtingesnę patirtį psichologiniu aspektu. Taip pat iškeliama problema, kad yra sudėtinga išauginti „gerą žmogų“ (Paulius, 29).

Nepaisant to, kad daugelis tyrime dalyvavusių vyrų vaikų auginimą suvokia kaip sunkią patirtį, atlikti interviu atskleidžia ne tik „atsargias“, bet ir „drąsias“ tėvystės vizijas. Traumas patyrę fiziškai stipresni vyrai beveik neabejoja savo galimybėmis susilaukti vaikų ir juos auginti, jų tėvystės vizijos įtraukia fiziškai aktyvios tėvystės įsivaizdavimą. Nors dauguma sunkesnes negalias turinčių vyrų atsargiau vertina galimybę susilaukti vaikų, Artūras (21) ir Karolis (32) gana drąsiai kuria savo tėvystės vizijas. Drąsios tėvystės vizijos pirmiausia susijusios su vyrų pasitikėjimu savimi, pasitenkinimu turimais santykiais su draugėmis ir pasitikėjimu jomis, artimųjų palaikymu ir pagalba. Drąsias tėvystės vizijas leidžia numatyti tyrimo dalyvių teigiama patirtis kitose gyvenimo srityse (siekiant išsilavinimo, darbo, romantiškų santykių). Kurdami tėvystės vizijas tyrime dalyvavę vyrai su tėvyste siejamus sunkumus lygina su patiriamais kitose gyvenimo srityse sunkumais. Sėkmingos patirtys įveikiant kliūtis kitose gyvenimo srityse teikia galių vyrams optimistiškai vertinti galimos tėvystės planus. Vyrų turima teigiama brolių, seserų ar kitų artimųjų vaikų priežiūros patirtis rodo vaikų priežiūros ir auginimo galimybes, ja vyrai remiasi kurdami tėvystės vizijas. Kai kurie tyrime dalyvavę vyrai šią patirtį pateikia kaip įrodymą, kad jie sugebėtų auginti ir prižiūrėti vaikus.

Pasakojimai atskleidžia, kad tyrimo dalyvius padrąsina kitų neįgalių vyrų tėvystės pavyzdžiai, jų pasidalijimas patirtimi. Kai kurie tyrimo dalyviai, patyrę traumų ir suabejoję savo galimybėmis susilaukti vaikų, pabendraavę su kitais neįgaliais vyrais įsitikino, kad turėti vaikų ir juos auginti yra įmanoma. Matomas realus neįgalių tėvų bendravimas su vaikais padeda jiems ne tik pamatyti galimybę tapti tėvais, bet ir įsivaizduoti praktinę tėvystės pusę (pvz., prisitaikymą), o tai itin svarbu turint negalią. Tado (25), sulaukusio nemažai patarimų iš kitų turinčių negalią vyrų, teigimu, „geriausia pas juos ir konsultuotis“.

Nedrąsios tėvystės vizijos siejamos su fiziniais apribojimais, baime sužaloti vaiką („Net ant kelių bijočiau paimt, jei kas atsitiktų“ (Domas, 21)), kontrolės kitose gyvenimo srityse praradimu ar neturėjimu ir nepasitikėjimu savo jėgomis.

Tyrime dalyvavę vyrai tėvystę dažniausiai sieja su atsakomybe. Tačiau ši atsakomybė nėra tiesiogiai susijusi su finansiniu šeimos ir vaiko aprūpinimu, itin svarbiu tradiciniame tėvystės modelyje. Įdomu, kad tyrimo dalyviai daug daugiau kalba apie artimą bendravimą su vaiku, aktyvų dalyvavimą jo gyvenime ir laiko leidimą kartu, rūpestį ir draugystę su juo, ir rečiau pabrėžia tėvo kaip šeimos išlaikytojo vaidmenį. Kai kurie tyrimo dalyviai mano galėsiantys daugiau laiko praleisti su vaikais ir tai sieja su turima negalia:

„Nu nežinau, kadangi tas kaip ir neįgalas tai, manau, su tuo vaiku laiko nestokosiu praleist, žinai. Manau, būsiu gan įkyrokas tas tėvas kartais. [...] Manau, būčiau geras tėvas iš tikrųjų“ (Tadas, 25).

Kai kurie tyrimo dalyviai vyro kaip pagrindinio šeimos išlaikytojo vaidmens net neįvardija, nurodo, kad už šeimos aprūpinimą nėra atsakingas vien vyras. Tai gali būti susiję ir su tuo, kad nemažai tyrime dalyvavusių vyrų neturi darbo ir darbinės patirties, kai kurie iš jų romantiškus asmeninius santykius iškelia kaip prioritetą, palyginti su darbu. Šeimos išlaikymo aspektas dažniau iškeliamas tada, kai neįsivaizduojama, kad turima draugė galėtų dirbti (pvz., jei ji studijuoja ir

pan.). Neiškeliant šeimos išlaikymo kaip pagrindinės vyro pareigos ir pabrėžiant emocinį bendravimo šeimoje aspektą, neįgalių vyrų tėvystės samprata priartėja prie alternatyvaus tėvystės modelio, vis dažniau moksliniame diskurse aptariamo „naujojo“ tėvo vaidmens. Tačiau šalia aktyvaus dalyvavimo vaiko gyvenime ir artimo santykio su juo tyrime dalyvavusių vyrų tėvystės vizijos įtraukia ir kai kuriuos tradicinio tėvo bruožus. Tyrimo dalyvių tėvystės sampratos varijuoja nuo tėvo kaip draugo kategorijos iki disciplinuojančio, prižiūrinčio tėvo vaidinio. Negalią turintys tyrime dalyvavę vyrai su tėvyste sieja skirtingus tiek „naujojo“ tėvo, tiek tradicinio tėvo bruožus. Vienų tyrimo dalyvių tėvystės įsivaizdavimas labiau priartėja prie tradicinio tėvystės modelio, kitų, atvirkščiai, labiau atitinka „naujosios“ tėvystės modelį.

Tyrimo dalyvių įvardytas nehierarchinis ir artimas tėvo – draugo vaidmuo įtraukia išsikalbėjimo, pasidalijimo paslaptimis, patarimų, lygiaverčio santykio su vaiku aspektus. Anot Tomo (30), „jeigu sugebi vaiką auginti taip, kad jis bet kokioje situacijoje vis tiek ateis su tavim tartis arba bent jau išsišnekės, tai yra, manau, didžiulė laimė“. Tokį artimą, draugišką tėvo ir vaiko ryšį tyrimo dalyvis įvardija kaip siekiamybę. Panašiai tėvo ir vaiko ryšį įsivaizduoja ir Tadas (25): „kartais draugas, kartais tėvas. Kad ir pasipasakot nebijotų. [...] Tiesiog ateitų, pasipasakotų, kas negerai, ir galima būtų pagalvoti, žinai, kaip pakreiptą situaciją“.

Tyrimo dalyviai tėvo indėlį prižiūrint ir auklėjant vaikus vertina kaip labai svarbų, nes „iš esmės, tai tu gali sukurti asmenybę“ (Karolis, 32). Nors beveik visi tyrime dalyvavę vyrai save įsivaizduoja aktyviai dalyvausiančius vaiką prižiūrint ir auklėjant, jie skirtingai įsivaizduoja bendravimą ir veiklą su vaikais. Keletas tyrimo dalyvių nurodo, kad nesistengtų kreipti vaiko tam tikra linkme, siektų jam suteikti pasirinkimo laisvę. Jie vaiką įsivaizduoja kaip aktyvų ugdymo dalyvį, pripažįsta vaiko individualumą. Šios tyrimo dalyvių išsakytos nuostatos tėvystės atžvilgiu būdingos „naujojo“ tėvo modeliui. Tadas (25) teigia:

„Nežinau, manau jis vystytųsi taip, kaip jam eitų. Aš nedrausčiau ten kokias varles rinkti. Tegu renka. Sloikų pripirkčiau aš jam ten – botanikas būtų. Dar kokias ten, nežinau, ką jis nori. Tiesiog stengčiaus, kad kažkas jį patrauktų. Būna, kad kažko tai vaikas užsimano, ten kažką daryt. Tom gitarom grot, visokio velnio, nu tegu groja, gal kažkas patiks, žinai. [...] Pažiūrėčiau, kur jis labiau linksta, kas jam labiau patinka [...]. Nežinau, tiesiog gal liberaliai pasižiūrėčiau į tuos visus niuansus charakterio to vaiko, vis tiek kažkiek jis ugdytųsi ir ryškėtų tie visi jo poreikiai, ar kažkas tai tokio, jeigu kreiptum dėmesį, aišku, į tą vaiką normalus tėvas. [...] Gimsta vis tiek žmogus su kažkoku, [...] kažką tu nori daryt, tau tai patinka. Nu tai tegu daro, dievaži.“

Kiti tyrimo dalyviai, pabrėždami vaikų priežiūrą, discipliną, įvardydami netgi bausmes, priartėja prie tradicinio tėvystės modelio. Jie turi aiškų įsivaizdavimą, kaip norėtų ugdyti savo vaikus, dažnas jų nurodo, kad orientuotų vaikus į sritis, siejamas su vyriškumu – sportą ir vyriškas profesijas. Tokiu atveju tyrimo dalyviai dažnai remiasi jiems gyvenime svarbiais dalykais. Daug sportavę tiek prieš traumą, tiek ją jau patyrę, Eimantas (27) ir Audrius (21) orientuojasi į fiziškai aktyvią tėvystės veiklą, pritaria kitam svarbiam tradicinio tėvystės modelio aspektui – fizinio aktyvumo tėvystėje būtinumui. Jų įsivaizduojamose tėvystės vizijose sportas užima svarbią vietą: „kad (vaikas – *D.Š-V*) būtų ne iš kelmo spirts. Toks būtų jau ne gyslius koks ir nenutukęs. Leisčiau iš karto į sporto mokyklą kokią nors. Iš karto, kad nebūtų medis. Nes žinau tokių, kurie tur jėgos, bet nemok jos panaudot“ (Audrius, 21).

Linus (22) taip pat nurodo fiziškai aktyvios tėvystės svarbą: „aš noriu laikyti vaiką, ką aš žinau, mokinti jį futbolą žaisti ir viskas“. Šis tyrimo dalyvis patiria konfliktą, nes dėl sunkios negalios negalėtų prisiimti fiziškai aktyvaus tėvo vaidmens. Tyrimo dalyvio aktyvios tėvystės įsivaizdavimo

neatitiktis tiesiogiai neigiamai veikia prokreacinius jo lūkesčius. Dažniau fiziškai aktyvią tėvystę pabrėžia vyrai, suformavę tėvystės viziją dar neturėdami negalios.

Kai kurie tyrimo dalyviai taip pat nurodo, kad neleistų sūnams rinktis profesijos, vertinamos kaip moteriškos ar stereotipiškai siejamos su homoseksualiais vyrais. Audrius (21) teigia:

„Bet ten koku manekenu ar ten siuvėju, batsiuviu, tai tikrai neleisiu. Arba koku [pavartoja keiksmažodį, apibūdinantį homoseksualų vyrą – *D.Š-V.*] būt. Ten stilistu, nu tikrai, tokiu neleisiu. Nes stilistai kas antras taip nukvakęs. [Nurodo žinomo stilisto pavardę – *D.Š-V.*] ar sveiks? Nelabai. [...] Tie stilistai visi. Pažiūrėk, dirb prie moteriškų rūbų. Jie visi nuplauk.“

Nors kai kurie tyrimo dalyviai remiasi tradiciniu požiūriu, kad moterims lengviau auginti vaikus, nes „moterys irgi yra imunitetą įgijusios, yra atsparesnės tų vaikų auginimui negu vyrai“ (Tadas, 25), tačiau daugiau vyrų, dalyvavusių tyrime, norėtų pasidalyti su partnere vaikų priežiūrą, kiek leistų jų fizinės galimybės. Sunkesnę negalią turintys tyrimo dalyviai nurodo, kad didesnis krūvis prižiūrint vaikus tektų partnerei, tačiau jie stengtųsi padėti. Dėl fizinio ribotumo sunkesnią negalią turintys vyrai dažniau įsivaizduoja vyresnių vaikų priežiūrą ir teigia, kad jiems būtų sunku eiti tėvystės atostogų prižiūrėti kūdikį. Ne tokią sunkią negalią turintys tyrimo dalyviai teigia, kad eitų tėvystės atostogų, tačiau apie tai jie pirmiausia spręstų poroje atsižvelgdami į tai, kam būtų palankiau finansiškai išeiti tėvystės atostogų.

Anot Pauliaus (29), „jau verta pagalvot iš tikrųjų (nusijuokia)“ prieš nusprendžiant eiti tėvystės atostogų. Tyrimo dalyvis teigia, kad neitų tėvystės atostogų. Jis remiasi pažįstamos poros patirtimi ir sieja išėjimą tėvystės atostogų su pablogėjusiais poros santykiais ir abiejų partnerių patiriama psichologine įtampa. Tačiau nė vienas tyrimo dalyvis neapibūdino tėvystės atostogų kaip nevyriškos veiklos, nors kai kurie iš jų vyriškumą įsivaizduoja gana tradiciškai.

Tyrime dalyvavusių vyrų pasakojimai atskleidžia, kad tėvystės vizija formuojama skirtingai tiek susiejant ją su konkrečiais romantiniais santykiais, tiek matant ją kaip individualiai suformuotą orientaciją, atsietą nuo konkrečių romantinių santykių (Marsiglio ir kt., 2013). Karolis (32) interviu atskleidžia, kaip tėvystės vizija yra „gludinama“ ankstesnių romantinių patirčių:

„Su visomis. Tik tiek, kad aš gal su kiekviena ta draugyste vis labiau aktualizuodavau, labiau išsiskirdavau, kaip aš būsiu kaip tėvas [...]. Pavyzdžiui, man buvo toks vaizdinys, kaip man taip netiko, kad, tarkim, važiuoja tėtis rateliuose, eina mama, žmona jo, ir stumia vežimėlį, dar tas vaikelis vežimėlyje tenai guli arba sėdi. Nu man kažkaip didžiulis lokomotyvas. Aš, pavyzdžiui, sunkiai tai įsivaizduoju. Man tai nepatiktų. Nu ne, ką čia sugalvoti? Aš, pavyzdžiui, buvau sau išsiskyres, aha, yra nešioklės, labai fainiai. Tai gali arba mama nešti, arba, jeigu pavargsta mama, aš, nors ir sėdžiu ratuose, galiu tą vaikelį nešti ant krūtinės, ar ne, prisirišus. Ir man tai labai patiko ta idėja, kad galima tai išspręsti. Vadinasi, kad galima praktiškai viską išspręsti, sugalvoti, kaip galima būtų būti.“ (Karolis, 32)

Kurdami tėvystės viziją neįgalūs vyrai atsižvelgia į savo patirtį šeimoje, reflektuoja savo santykį su tėvu. Pasakojimai atskleidžia, kad tyrimo dalyviai, patenkinti savo santykiu su tėvu, apmąstydami savo tėvystės viziją orientuojasi į tėvo pavyzdį. Artūras (21), palaikantis artimą santykį su tėvu, laiko jį pavyzdžiu: „Mano tėtis tai užsiimdavo su manim, tai aš taip norėčiau panašiai turbūt. [...] Mes su tėčiu daugiau kaip su draugu. [...] Daug kas stebėdavos – visur kartu. Nu tikrai, kaip tėtis sako, mes tai ir pas mergas kartu ir visur kitur.“

Tai susiję su B. P. Masciadrellio, J. H. Plecko, J. L. Stueve'o (2006) aptariama tėvystės modelio hipoteze, teigiančia, kad vyrai bus labiau linkę aktyviai įsitraukti į vaikų auginimą ir tėvystę, jei jų tėvai buvo panašiai įsitraukę juos augindami. Kai vyras įvertina jo tėvo tėvystę kaip

pozityvią, tikėtina, kad jis dažniau, remdamasis šia patirtimi, modeliuos ir savo tėvystę, ir bus panašiai įsitraukęs prižiūrint ir auklėjant vaikus kaip ir jo tėvas.

Tyrimo dalyvių ir tėvo santykio refleksijos atskleidžia ir kritinius santykių su tėvu aspektus. Dažniausiai nepasitenkinimas santykiais su tėvu susijęs su tėvo nedalyvavimu vaiko gyvenime, bendravimo trūkumu, šaltu tarpusavio santykiu, todėl daugiau dėmesio tyrime dalyvavusių vyrų pasakojimuose skiriama emociniam bendravimui, jis įtraukiamas į tėvystės įsivaizdavimą. Tyrimo dalyviai, stokoję artimo bendravimo su tėvu, šį aspektą įvardija kaip vieną iš svarbiausių savo kuriamose tėvystės vizijose. Pauliaus (29) teigimu, „norėtus daugiau taip bendrauti su savo vaiku, negu kad mano tėtis bendravo su manim“. Tomas (30) ir Karolis (32), mažai ir fragmentiškai bendravę su tėvu, itin daug dėmesio skiria santykio su vaiku aptarčiais. Tyrimo dalyviai, nepatenkinti santykiu su savo tėvu, pateikia savo tėvą kaip neigiamą pavyzdį, nurodydami, kad nenorėtų būti tokie kaip jis. Šie tyrimo dalyvių pastebėjimai ir nuostatos dėl įsivaizduojamos tėvystės pagrindžia mokslininkų iškeltą kompensavimo hipotezę, teigiančią, kad vyrai, kurių tėvai buvo nepasiekiami arba neparemiantys jų vaikystėje, labai įsitraukdami į vaikų auginimą siekia kompensuoti trūkumą, patirtą vaikystėje santykiyje su tėvu (Parke 1995) (Masciadrelli, Pleck, Stueve, 2006: 24).

Nuo gimimo neįgalus Tomo (30) pasakojime aktualinama ir negalios tema, nerimas, kaip jo negalia gali paveikti santykius su įsivaizduojamais būsimais vaikais. Šios tyrimo dalyvio abejonės susisieja su I. Duvdevany ir kt. (2008) atlikto tyrimo su traumas patyrusiais vyrais rezultatais, parodančiais neįgalių vyrų nerimą dėl to, kaip vaikai priims jų negalią. Kitų tyrimo dalyvių pasakojimuose ši baimė nereflektuojama.

Nors tyrimuose, analizuojančiuose neįgaliųjų tėvystę, dažnai abejojama neįgalių vyrų tėvystės kokybe, tyrimo dalyviai plačiai nesvarsto šio klausimo. Vienintelis Tomas (30) išsako nerimą dėl tėvystės kokybės, tačiau jo tiesiogiai nesieja su turima negalia, o sieja su finansine padėtimi. Daugelis tyrimo dalyvių nežvelgia į tėvystę kaip į tam tikrą nekintamą užduočių rinkinį, kurį turi atlikti vyrai – jų tėvystės modelis lankstesnis, atsižvelgiama į fizines galimybes. Suvokdami, kad dėl negalios negalės atlikti tam tikrų vaikų priežiūros darbų, tyrime dalyvavę vyrai stengiasi apmąstyti būdus, kaip tai bus galima kompensuoti, arba svarsto galimybę pasidalijant su partnere atlikti jų galimybes atitinkančius darbus, nors jie ir nebus siejami su vyro vaidmeniu šeimoje. Kaip teigia Tautvydas (27), „kai yra sveiki, tai daugiau gali galvoti ką norėtum, o čia jau kitaip – ką galėtum“. Tačiau negalimų atlikti darbų kompensavimas kitais, tyrimo dalyvių nuomone, nesumenkina neįgalių vyrų tėvystės, dėl šios priežasties ji nėra laikoma prastesne.

Apibendrinant galima teigti, kad dauguma tyrimo dalyvių tėvystę vertina kaip sudėtingą gyvenimo patirtį ir sieja ją su atsakomybe. Drąsiai tėvystės viziją kuria pasitikintys savimi, patenkinti santykiais su draugėmis, turintys teigiamą patirtį kitose gyvenimo srityse ir artimųjų palaikymą bei pagalbą, turintys teigiamos vaikų priežiūros patirties ir pažįstantys neįgalių vyrų, auginančių vaikus, ir fiziškai stipresni tyrimo dalyviai. Ne taip drąsiai galimybę tapti tėvu svarsto nepasitikintys savo jėgomis, praradę kontrolę ar jos neįgiję skirtingose gyvenimo srityse bei sunkesnes negalias turintys tyrimo dalyviai, iškeliantys fizinio ribotumo aspektą. Kurdami tėvystės vizijas tyrime dalyvavę vyrai įtraukia skirtingus „naujosios“ ir tradicinės tėvystės modelių aspektus, ir, nors jie skirtingai įsivaizduoja veiklą ir bendravimą su vaiku, beveik visi mato save aktyvaus tėvo vaidmenyje. Įsivaizduodami, kad dėl negalios negalės atlikti kai kurių su tėvyste siejamų įsipareigojimų ir veiklos, jie nenuvertina savęs kaip būsimų tėvų, o svarsto galimą jų kompensą

vimą. Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidžia, kad tėvystės vizija yra formuojama atsižvelgiant į romantinių santykių patirtį bei reflektuojant santykį su savo tėvu. Tyrime dalyvavę vyrai, patenkinti savo santykiu su tėvu, modeliuoja būsimą tėvystę remdamiesi jo pavyzdžiu, o stokoje artimo bendravimo su tėvu, siekia tai kompensuoti, išryškindami artimo bendravimo su vaiku svarbą.

Įsivaizduojamų vaikų paveikslas

Tyrime dalyvavusių vyrų tėvystės vizija apima ir įsivaizduojamų vaikų paveikslą, svarstymus apie tai, kiek ir kokios lyties vaikų jie norėtų turėti, trokštamas vaikų savybes. W. Marsiglio (2003) teigimu, siekiant holistiškai analizuoti vyrų prokreacinius lūkesčius, reikia nagrinėti skirtingus su tėvyste siejamus aspektus, tarp kurių svarbūs yra ir vyrų turimų ar įsivaizduojamų (būsimų) vaikų vaizdiniai. Keturi tyrime dalyvavę vyrai įvardija, kad norėtų dviejų vaikų, dar du – dviejų arba trijų vaikų. Noras susilaukti dviejų ar trijų vaikų dažniausiai grindžiamas vaiko interesais, stereotipais apie vienturčius, fiziniu sunkumu ir finansine atsakomybe. Tyrimo dalyviai teigia, kad vienam vaikui augti sunku, jis neišmoksta dalytis, yra savitas. Domas (21), šeimoje augęs vienas, teigia nenorintis trijų vaikų, nes tai „jau daugiavaikė šeima. Nenoriu tokios. [...] Tai sutramdyt gal būt sunku tokią šeimą, tiek vaikų – dėl to gal. Daug daugiau priežiūros“. Du tyrime dalyvavę vyrai teigia norintys turėti vieną ar du vaikus, o vienas tyrimo dalyvis teigia negalvojęs apie norimą vaikų skaičių. Daugelio tyrime dalyvavusių vyrų lūkesčiai dėl vaikų skaičiaus atkartoja mokslininkų pateikiamas įžvalgas. M. R. Testa (2011: 10) teigimu, Europoje vis dar teikiama pirmenybė dviejų vaikų šeimai. Tačiau ne visi tyrimo dalyviai orientuojasi į dviejų vaikų šeimos idealą. Labiausiai išsiskiria Artūro (21) ir Audriaus (21) požiūris į norimą turėti vaikų skaičių. Artūras, draugaujantis su mergina, taip pat turinčia negalią, norėtų vieno vaiko. Jis teigia: „mūsų atveju, tai dar sunkiau būtų“. Atvirksčiai, Audrius, augęs gausioje šeimoje, ir pats norėtų turėti daugiau vaikų:

„Minimum du, daugiausia, choc ir šešis. Kiek galėčiau išlaikyt, tiek ir norėčiau turēt. [...] Juk čia nėra, ans nestabdis. [...] Aš užaugau didelioj šeimoj, žinau, kas tas yra. Tai didelioj šeimoj, manau, ir jiem būtų smagu. Visko būtų - ir mėlynių, ir kraujo, žaislų nepasidalinimai, visko būtų.“

Mokslininkų (Stankūnienė, ir kt. 2013) apibendrinimai rodo, kad vyrų prokreaciniai lūkesčiai labai priklauso nuo išsilavinimo – žemesnį išsilavinimą turintys vyrai nori turėti mažiau vaikų. Tačiau mūsų tyrimo atveju vyrų išsilavinimas neatsiskleidžia kaip labai svarbus vertinant jų prokreacinius lūkesčius, kaip daug svarbesnė atsiskleidžia tyrimo dalyvių patirtis tėvų šeimoje. Galima pažymėti, kad tyrimo dalyvių trokštamų vaikų skaičius susijęs su jų pačių patirtimi šeimoje. Dauguma tyrime dalyvavusių vyrų nori turėti labai panašų kokioje šeimoje patys užaugo vaikų skaičių, išskyrus Artūrą (21), kuris savo pasirinkimą grindžia fiziniu sunkumu. Brolių ir seserų skaičiaus ir norimo vaikų skaičiaus ryšys atsiskleidžia ir užsienyje atliktuose tyrimuose (Ander-ton ir kt., 1987; Johnson, Freymeyer, 1989; Kahn, Anderson, 1992; Murphy, Knudsen, 2002 iš Régnier-Loilier, 2006). A. Régnier-Loilier (2006) pažymi, kad vaikystės patirtis, esant tam tikram brolių ir seserų skaičiui, pasitelkiama kaip atskaitos taškas formuluojant prokreacinius lūkesčius. Mokslininko atliktame tyrime dalyvavę informantai, aiškindami savo pirminius prokreacinius lūkesčius, remiasi patirtimi šeimoje, prisiminimais apie šeimos atmosferą vaikystėje. Mokslininkas pažymi, kad vaikystės patirtis šeimoje ypač veikia vaikų dar neturinčių tyrimo dalyvių prokreacinius lūkesčius vaikų skaičiaus aspektu.

Du tyrime dalyvavę vyrai įvardija, kad norėtų turėti sūnų. Jie santykį su sūnumi suvokia kaip artimesnį, atviresnį. Didelę įtaką šiai suvokčiai turi ir geri, šilti jų pačių santykiai su savo tėvu. Artūras (21) nurodo:

„Tėvo vaikas tada būtų, mano. Nu normaliai, ką aš žinau. Kad giminę pratęst (nusijuokia). [...] man labiau patinka, bachūriškai laksto maži va. Nežinau, sakau, aišku, smagu ten ir dukrelė, bet va pusbrolio sūnus yra. [...] Smagu su juo. Smagu, ką aš žinau. [...]. Tai va, todėl, kad gal artimiau tiesiog. Nu žinčiau, kaip elgtis su sūnum.“

Tyrimo dalyviai tradiciškai nori pasidalyti patirtimi su savo sūnumi. Taip pat dauguma tyrime dalyvavusių vyrų mano, kad berniuko ir mergaitės auginimas jiems paaugus skiriasi ar turėtų skirtis ir dėl šios priežasties skirtingų lyčių tėvai turėtų daugiau dėmesio skirti savo lyties vaikui. Mergaitės auginimą dėl lyčių kaip opozicinių suvokimo dauguma tyrime dalyvavusių vyrų įvardija kaip sudėtingesnį, o berniuko auginimą įsivaizduoja paprastesnį. Taip pat tvirtinama, kad berniukams reikia tėvo kaip vyro vaidmens modelio, pavyzdžio, į kurį jie galėtų orientuotis. Tai patvirtina S. Raley ir S. Bianchi (2006) išskirtas priežastis, kodėl vyrai daugiau dėmesio ir laiko skiria sūnams nei dukterims. Panašiai kaip ir autorės, kai kurie tyrime dalyvavę vyrai iškelia bendrus interesus, susijusius su vyriškomis veiklomis, dėl kurių jie labiau įsivaizduoja laiko su berniuku leidimą: „nu norėčiau, nes man patinka sportuoti, žvejoj, kad kartu kažką veikt su savo vaikais galėtum. Su mergaite tai ką, nu ten, nebent labai charakteris toks būtų, kad irgi patiktų tokie sportai, viskas.“ (Eimantas, 27)

Tačiau keli tyrimo dalyviai, nurodę, kad norėtų susilaukti mergaitės, įsivaizduoja berniuko auginimą kaip sudėtingesnį, suvokdami berniuką kaip aktyvesnį nei mergaitę, baimindamiesi galimo jo hiperaktyvumo.

Keturi tyrime dalyvavę vyrai įvardija, kad norėtų susilaukti mergaitės. G. Andersson ir kt. (2007), analizavę tėvų norą susilaukti konkrečios lyties vaiko ar vaikų, pažymi, kad skirtingų lyčių vaikai gali būti labiau vertinami dėl skirtingų jų gebėjimų ar naudos tėvams. Mokslininkų teigimu, noras susilaukti dukters gali būti susijęs su tuo, kad ji vertinama kaip galinti geriau suteikti pagalbą būnant vyresnio amžiaus. Taip pat tėvai dažnai nori pagalbos namų ūkyje ar prižiūrint jaunesnius brolius ir seseris. Taigi net tose šalyse, kuriose tėvai labiau nori susilaukti berniukų, nemažai šeimų mano, kad svarbu turėti bent vieną dukrą (plg. Arnold, 1997; Cleland ir kt., 1983 iš Andersson ir kt., 2007). Tačiau tyrime dalyvavę vyrai neiškelia pagalbos dabartiniu laikotarpiu ar senatvėje svarbos, norą susilaukti mergaitės jie sieja su galimybe užmegzti artimą, šiltą tarpusavio ryšį. Galima daryti prielaidą, kad tai gali būti susiję ir su vyrų noru būti pripažintiems kaip tėvams, nepatirti nuvertinimo dėl turimos negalios. Noras susilaukti mergaitės taip pat susisieja su tyrimo dalyvių trokštamu artimu santykiu šeimoje, nes mergaitė tradiciškai įsivaizduojama kaip ramesnė, sėslesnė, jautresnė:

„Gal dėl to, kad ir pas mane yra sesė. Kad mergaitės jos yra daugiau kažkaip siejasi su tokiu tuo tradiciniu moteriškumu, jos tokios yra, atjauta didesnė, jos yra tokios dvasingesnės, emocionalesnės galbūt. Galbūt jos tokios yra prieraišesnės. Gal. Aš va labai tą įsivardinu, nes kažkodėl, kaip įsivaizduoju, būtina, kad būtų dukra. Nu norėčiau, kad būtų dukra. Nebūtina vien tikta dukros, ne. Bet bent viena dukra. Tai būtų kaip jau labai svarbus faktas toks jau.“ (Karolis, 32)

Trys tyrimo dalyviai norėtų turėti berniuką ir mergaitę. Du skirtingų lyčių vaikai šeimoje suvokiama kaip ideali šeima. Įsivaizduojamas berniuko vaidmuo šeimoje kai kurių informantų pasakojimuose atkartoja tradicinį vyro – gynėjo modelį: „berniukas galėtų būt biškį vyresnis, kad sesė užstotų, žinai, kokį pora metų.“ (Tadas, 25) Nors tyrimo dalyviai ir įvardija, kad norėtų

susilaukti berniuko ir mergaitės, tačiau daug dažniau jie kalba apie berniukus, jų brožus. Kitiems dviem tyrimo dalyviams vaiko lytis nėra svarbi.

Tyrimė dalyvavę vyrai įvardija ir fizinius bei charakterio brožus, kuriuos norėtų, kad turėtų jų vaikai. Minėta, kad daugelis vyrų, neatsižvelgiant į įvardytą norimą būsimo vaiko lytį, kalbėdami apie pageidaujamas savo vaikų savybes, įsivaizduoja berniuką, nors tiesiogiai to ir neįvardija. Taigi iš dalies galbūt galima kalbėti apie tyrimė dalyvavusių vyrų neįsisąmonintą norą susilaukti sūnaus. Įvardijami charakterio ir fiziniai brožai iš dalies atitinka vyriškumo normas visuomenėje („tvirto charakterio“, „kad turėtų savo nuomonę“ (Tadas, 25), „aukštaūgis“ (Karolis, 32), „kad pats galėtų, kaip sakyti, ir pakovoti už save“ (Tomas, 30), atsakingas, pareigingas, sąžiningas). Sportuojantys vyrai norėtų, kad vaikai paveldėtų jų formą, sveikatą, „kad nebūtų labai jau tokie burbuliukai“ (Eimantas, 27). Kai kurie tyrimė dalyviai nurodo įsivaizduojamo būsimo vaiko fizinį bei charakterio panašumus į juos pačius kaip svarbius.

Kai kurie vyrai, kalbėdami apie būsimus vaikus įvardija ir brožus, susijusius su empatija, atjauta: „kad galėtų, norėtų padėti žmonėms“, „nebūtų egoistas“ (Tomas, 30). Vyrai norėtų protinų, smalsių, prieraščių vaikų.

Interviu atskleidžia, kad vyrai įsivaizduoja sveikus vaikus, kai kurie iš jų šią siekiamybę įvardija tiesiogiai. Tačiau dviejų tyrimė dalyvių pasakojimuose iškyla ir vaiko negalios tema. Tadas (25) užsimena, jog nenorėtų, kad vaikas turėtų negalią, bet dėl to jo neatsisakytų, vis tiek augintų. Tomas (30) teigia:

„Ir aš visada galvoju, dar, aišku, čia mano liga nėra genetinė, bet aš visada galvoju, jeigu būtų šansas, kad būtų neįgalus, ar aš turiu teisę, ar aš turiu teisę jam suteikti tokį gyvenimą, kokį aš pats gyvenu. Aš nesakau, kad jis buvo blogas ar yra blogas, bet psichologiniai dalykai irgi yra labai daug ir ne visi tą gali pernešti [...] Ir ar aš tai turiu teisę, [...] siūlyti vaikui ar ne.“

Palyginus atlikto tyrimo rezultatus su neįgalių moterų motinystės patirtį analizuojančiais tyrimais (Thomas, 1997; Prilleltensky, 2003; Prunty ir kt., 2008), galima pažymėti, kad moterys šiai temai skiria daug daugiau dėmesio nei tyrimė dalyvavę vyrai. M. Prunty ir kt. (2008) tyrimė dalyvavusios moterys teigia, kad jos jaustų kaltę prieš vaiką, jei jis gimtų su negalia. Galbūt mūsų tyrimė dalyvavę vyrai nereflektuoja vaiko negalios temos dėl to, kad daugumos jų negalia nėra paveldima.

Apibendrinant galima teigti, kad svarstydami norimą vaikų skaičių tyrimė dalyviai dažniausiai orientuojasi į savo vaikystės patirtį šeimoje, kiek turėta brolių ir seserų. Tyrimė dalyvavusių vyrų norimas vaikų skaičius varijuoja nuo vieno iki galimo išlaikyti vaikų skaičiaus, tačiau dauguma tyrimė dalyvių orientuojasi į dviejų vaikų šeimą, šį pasirinkimą grįsdami vaiko interesais ir stereotipais apie vienturčius. Galimybę turėti daugiau vaikų šie vyrai atmeta dėl fizinio sunkumo ir finansinės atsakomybės. Nors tik keli tyrimė dalyvavę vyrai tiesiogiai išsako norą susilaukti sūnaus, dauguma tyrimė dalyvių, įvardydami pageidaujamas būsimų vaikų brožus, įsivaizduoja berniuką. Nemažos tyrimė dalyvių dalies internalizuotas lyčių kaip opozicinių suvokimas skatina juos įsivaizduoti berniuko auginimą kaip paprastesnį. Tačiau tiek noras susilaukti berniuko, tiek mergaitės siejamas su siekiu užmegzti artimą ryšį su būsimu vaiku. Skirtingai nei neįgalių moterų motinystės patirtis analizuojančiuose tyrimuose, vaiko negalios tema tyrimė dalyvių pasakojimuose mažai reflektuojama.

Išvados

Tyrimas atskleidė, kad jauni judėjimo negalią turintys vyrai prieštarauja jų, kaip būsimų tėvų, nuvertinimui ir išsako norą susilaukti vaikų. Turėti vaikų tyrime dalyvavusiems vyrams yra svarbus gyvenimo aspektas, siejamas su savirealizacija, tęstinumu, savo vertės pajautimu. Tyrimo dalyvių noro susilaukti vaikų intensyvumas skiriasi priklausomai nuo romantinių santykių statuso ir turimos vaikų priežiūros patirties. Stipresnį norą susilaukti vaikų išsako vyrai, turintys nuolatinės draugės, ir teigiamos vaikų priežiūros patirties turintys tyrimo dalyviai. Nors dauguma vyrų nurodo, kad jų noras susilaukti vaikų tolydžio stiprėja, daugelis jų jaučiasi dar nepasirengę tapti tėvais. Neseniai traumas patyrę vyrai dažnai atideda tėvystės planus vėlesniam laikui, pirmenybę teikia siekiui įveikti negalią. Tėvystė atidedama ir patiriant sunkumų užmegzti stabilią partnerystę, siekiant baigti mokslus, norint daugiau laiko skirti savo pomėgiams ir laisvalaikui bei pratęsti nepriklausomą gyvenimą. Vyriausieji tyrimo dalyviai, nurodę esantys pasirengę susilaukti vaikų, savo pasirengimą sieja su pasitenkinimu tarpasmeniniais santykiais, pagerėjusia finansine padėtimi ir vyresniu amžiumi.

Dažniausiai įvardijamos sąlygos, kuriomis vyrai įsivaizduoja būsiantys pasirengę susilaukti vaikų, yra nuosavas gyvenamasis būstas ir užtikrinta finansinė padėtis. Negalią nuo gimimo turintys tyrimo dalyviai stabilią partnerystę taip pat nurodo kaip svarbią sąlygą, ketinant susilaukti vaikų. Tyrimo metu studijavę vyrai kaip būtiną sąlygą susilaukti vaikų nurodo ir mokslo baigimą. Rečiausiai prie būtinų sąlygų tyrimo dalyviai priskiria pagalbos auginant vaikus užsitikrinimą ir asmeninį psichologinį pokytį.

Atliktas tyrimas atskleidė, kaip gyvenimo lūžiai ir patirtys, nesusiję su prokreacine sritimi, veikia tyrime dalyvavusių vyrų prokreacinius lūkesčius. Daugumos nuo gimimo neįgalių tyrimo dalyvių įvardyti gyvenimo įvykiai – mokyklos baigimas ir įstojimas į universitetą – atveria kelį į savarankiškumą bei lemia tolesnius teigiamus jų gyvenimo pokyčius, tokiu būdu netiesiogiai paveikdami ir pozityvių prokreacinių lūkesčių formavimąsi. Romantinių santykių užmezgimas ir artimų šeimos narių vaikų gimimas bei bendravimas su jais – kiti nuo vaikystės neįgalių tyrimo dalyvių įvardyti gyvenimo įvykiai, tiesiogiai veikiantys pozityvių prokreacinių lūkesčių atsiradimą. Reikšmingas gyvenimo įvykis, iš esmės keičiantis neįgalių vyrų savęs suvokimą – traumas įgijimas – neigiamai paveikia ir tyrime dalyvavusių vyrų prokreacinius lūkesčius. Kita vertus, adaptacija ir aktyvus gyvenimo galimybių pamatymas bendraujant su kitais negalią turinčiais vyrais paskatina pozityvių prokreacinių lūkesčių formavimąsi.

Nors dauguma tyrimo dalyvių tėvystę vertina kaip sudėtingą, kupiną iššūkių gyvenimo patirtį, kai kurie vyrai gana drąsiai svarsto galimybę susilaukti vaikų ir neabejoja savo būsimos tėvystės kokybe. Kurti drąsią tėvystės viziją leidžia tyrime dalyvavusių vyrų pasitikėjimas savimi, pasitenkinimas santykiais su draugėmis ir pasitikėjimas jomis, teigiama patirtis kitose gyvenimo srityse ir artimųjų palaikymas bei pagalba, teigiama vaikų priežiūros patirtis ir kitų neįgalių vyrų tėvystės pavyzdžiai, fizinė stiprybė. Tėvystės planavimą apsunkina tyrimo dalyvių nepasitikėjimas savo jėgomis, kontrolės praradimas ar jos neįgijimas skirtingose gyvenimo srityse bei fiziniai apribojimai. Kurdami tėvystės vizijas tyrime dalyvavę vyrai remiasi tiek „naujosios“, tiek tradicinės tėvystės modeliais, tačiau beveik visi jie įsivaizduoja save aktyviai dalyvausiančius prižiūrint ir auklėjant vaikus. Viena vertus, vyrų įsivaizduojamas tėvo vaidmuo atsiskleidžia kaip lygiavertis, jis įtraukia artimą santykį ir bendravimą su vaiku, aktyvų dalyvavimą jo gyvenime, suteikiant jam pasirinkimo laisvę. Kita vertus, kai kurių vyrų tėvystės vizijos įtraukia ir tradiciš-

kai su tėvyste siejamą fiziškai aktyvią tėvystės veiklą, priežiūrą ir discipliną, iškelia vaikų auklėjimo tam tikra linkme idėją. Dauguma tyrimo dalyvių nepriima tėvystės kaip tam tikro nekintamo užduočių rinkinio, kurį turi atlikti vyrai – jų tėvystės modelis lankstesnis, atsižvelgiama į fizines galimybes. Įsivaizduodami, kad dėl negalios negalės atlikti kai kurių su tėvyste siejamų įsipareigojimų ir veiklos, tyrime dalyvavę vyrai nenuvertina savęs kaip būsimų tėvų, o svarsto galimą jų kompensavimą ir alternatyvius bendravimo su vaikais būdus. Vyrų tėvystės vizijos taip pat įtraukia ir siekį lygiaverčiai pasidalyti vaikų priežiūros pareigas su (būsima) partnere. Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidžia, kad tėvystės vizija yra formuojama atsižvelgiant į romantinių santykių patirtį bei reflektuojant santykį su savo tėvu. Tyrimo dalyvavę vyrai, patenkinti savo santykiu su tėvu, modeliuoja būsimą tėvystę remdamiesi jo pavyzdžiu, o stokoję artimo bendravimo su juo, siekia tai kompensuoti, išryškindami artimo ryšio su vaiku svarbą.

Kurdami tėvystės viziją ir įsivaizduojamų vaikų paveikslą tyrimo dalyviai remiasi savo vaikystės patirtimi šeimoje, su turėtų brolių ir seserų skaičiumi, kuris atsiskleidžia kaip svarbus projektuojant savo šeimos dydį. Tyrimo dalyvių įvardytas norimų vaikų skaičius varijuoja nuo vieno iki galimo išlaikyti vaikų skaičiaus, tačiau dauguma tyrimo dalyvių orientuojasi į dvejų vaikų šeimą, šį pasirinkimą grįsdami vaiko interesais ir stereotipais apie vienturčius, o galimybę turėti daugiau vaikų atmesdami dėl fizinio sunkumo ir finansinės atsakomybės. Nors tik keli tyrime dalyvavę vyrai tiesiogiai išsako norą susilaukti sūnaus, kiti tyrimo dalyvių, įvardydami pageidaujamus būsimų vaikų bruožus, įsivaizduoja berniuką. Tačiau būsimų vaikų lyties preferencijos visų pirma siejamos su siekiu užmegzti artimą ryšį su vaiku, iškeliant bendrus su vyriška veikla susijusius interesus, vyriškos patirties perdavimą ar tradiciškai įsivaizduojant mergaitę kaip pasižyminčią didesne atjauta. Skirtingai nei neįgalių moterų motinystės patirtis analizuojančiuose tyrimuose, galimos vaiko negalios tema vyrų pasakojimuose lieka periferinė, itin mažai reflektuota tema.

Literatūra

Andersson, G.; Hank, K.; Vikat, A. 2007. Understanding parental gender preferences in advanced societies: Lessons from Sweden and Finland, *Demographic Research*, 17(6): 135–156.

Berger, R. J. 2008. Disability and the Dedicated Wheelchair Athlete. Beyond the „Supercrip“ Critique, *Journal of Contemporary Ethnography*, 37(6): 647–678.

Bonnie, S. 2004. Disabled People, disability and sexuality, in *Disabling Barriers – Enabling Environments*, eds. J. Swain, S. French, C. Barnes, C. Thomas. New Delhi, Thousand Oaks, London: Sage Publications, 125–132.

Brinkmann to Broxten, E.; Heiler, J.; Rieth, P. 1999. *Der etwas andere Alltag. Eine repräsentative Untersuchung zur Lebenssituation junger Frauen mit Behinderung in Wiesbaden*. Frankfurt am Main: Frankfurter Institut für Frauenforschung.

Chambers, D. 2012. *A Sociology of Family life. Change and Diversity in Intimate Relations*. USA: Polity Press.

Duvdevany, I.; Buchbinder, E.; Yaacov, I. 2008. Accepting Disability: The Parenting Experience of Fathers With Spinal Cord Injury (SCI), *Qualitative Health Research*, 18(8): 1021–1033.

Eriksson-Kirilova, M. 2000. *Reproductive freedom in the context of international Human Rights and Humanitarian Laws*. Martinus Nijhoff Publishers.

Exner, K. 1997. Deformierte Identität behinderter Männern und deren emanzipatorische Überwindung, in *Geschlechterdifferenz in der Sonderpädagogik: Forschung – Praxis – Perspektiven*, ed. B. Warzecha. Hamburg: Lit Verlag, 67–87.

- Fives, A.; Kennan, D.; Canavan, J.; Brady, B. 2013. Why we still need the term 'Young Carer': Findings from an Exploratory Study of Young Carers in Ireland, *Critical Social Work*, 14(1): 49–61.
- Gerschick, T. J.; Miller, A. S. 1995. Coming to Terms: Masculinity and Physical Disability, in *Men's Lives*, eds. M. S. Kimmel, M. A. Messner. Boston, London, Toronto: Allyn and Bacon, 262–276.
- Gibson, B. E.; Mistry, B.; Smith, B.; Yoshida, K. K.; Abbott, D.; Lindsay, S.; Hamdani, Y. 2013. Becoming men: Gender, disability, and transitioning to adulthood, *Health*, 0(0): 1–20.
- Grue, L.; Taffjord, L. K. 2002. Doing Motherhood: Some Experiences of Mothers with Physical Disabilities, *Disability and Society*, 17 (6): 671–683.
- Hahn, H. 1989. Masculinity and Disability, *Disability Studies Quarterly* 9 : 1–3.
- Hermes, G. (ed.). 1998. *Krücken, Babys und Barrieren. Behinderte Eltern in der Bundesrepublik*. Kassel: Bifos – Schriftenreihe zum selbstbestimmten Leben Behinderter.
- Hermes, G. 2004. *Behinderung und Elternschaft leben – Kein Widerspruch! Eine Studie zum Unterstützungsbedarf körper- und sinnesbehinderter Eltern in Deutschland*. Neu-Ulm: AG SPAK.
- Iarskia-Smirnova, E. 2001. Social Change and Self – empowerment: Stories of Disabled People, in Russia, in *Disability and the Life Course. Global Perspectives*, ed. M. Priestley. Cambridge University Press, 101–112.
- Iino, Y. 2011. On disabled access to the sexual realm: How does a feminist perspective contribute, *Feminism and Psychology*, 21 (4): 536–541.
- Inhorn, M.C.; Tjørnhøj-Thomsen, T.; Goldberg, H.; la Cour Mosegaard, M. 2009. Introduction: The Second Sex in Reproduction? Men, Sexuality, and Masculinity, in *Reconceiving the Second Sex. Men, Masculinity, and Reproduction*, eds. M. C. Inhorn, T. Tjørnhøj-Thomsen, H. Goldberg, M. la Cour Mosegaard. New York: Berghahn Books.
- Kalinkevičienė, A.; Ustilaitė, S. 2008. Tėvų požiūris į neįgalių vaikų lytinį ugdymą, in *Edukacinės studijos (VI): jaunųjų mokslininkų darbai. Mokinių, turinčių specialiųjų poreikių, ugdymo aspektai*. Vilniaus pedagoginis universitetas, 133–144.
- Karvelis, V. 2001. *Neįgaliųjų ugdymas ir socialinė adaptacija Lietuvoje*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Kluchin, R. M. 2009. *Fit to be Tied. Sterilization and Reproductive Rights in America, 1950–1980*. Rutgers University Press.
- Köbsell, S. 1994. Gibt es eine doppelte Diskriminierung von Frauen mit Behinderung?“, in *Mit Recht verschieden sein. Forderungen behinderter Frauen an Gleichstellungsgesetze*, ed. G. Hermes. Kassel: Bifos – Schriftenreihe zum selbstbestimmten Leben Behinderter, 80–92.
- Köbsell, S. 2007. Behinderung und Geschlecht – Versuch einer vorläufigen Bilanz aus Sicht der deutschen Behindertenbewegung, in *Behinderung und Geschlecht – Perspektiven in Theorie und Praxis. Dokumentation einer Tagung*, eds. J. Jacob, E. Wollrad. Oldenburg: BIS – Verlag der Carl von Ossietzky Universität, 31–49.
- Köbsell, S. 2010. *Besondere Körper. Körper und Geschlecht im Diskurs der deutschen Behindertenbewegung*. Bremen.
- Keller, M. 2005. *Behinderte Väter. Der positive Umgang mit einer körperlichen Spätbehinderung*. Frankfurt/Main: Fischer Verlag.
- Lüke, K. 2006. Von der Attraktivität „normal“ zu sein, in *Nichts über uns – ohne uns! Disability Studies als neuer Ansatz emanzipatorischer und Interdisziplinärer Forschung über Behinderung*, eds. G. Hermes, E. Rohrmann. Neu-UI: AG SPAK Bücher, 128–139.
- Lux, U. 1994. Bevölkerungspolitik: Sterilisation, in *Mit Recht verschieden sein. Forderungen behinderter Frauen an Gleichstellungsgesetze*, ed. G. Hermes. Kassel: Bifos – Schriftenreihe zum selbstbestimmten Leben Behinderter, 69–75.
- Mac an Ghail, M.; Haywood, C. 2007. *Gender, Culture and Society. Contemporary Femininities and Masculinities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

- Magnus, E. 2004. Retaining and Regaining Womanhood after becoming Disabled, in *Gender and Disability Research in the Nordic Countries*, eds. K. Kristiansen, R. Traustadóttir. Lund: Studentlitteratur, 277–304.
- Marsiglio, W., Hutchinson, S. 2002. *Sex, Men and Babies. Stories of Awareness and Responsibility*. New York and London: New York University Press.
- Marsiglio, W. 2003. Making Males Mindful of Their Sexual and Procreative Identities: Using Self Narratives in Field Settings, *Perspectives on Sexual and Reproductive Health*, 35(5): 229–233.
- Marsiglio, W.; Lohan, M.; Culley, L. 2013. Framing men's experience in the procreative realm, *Journal of Family Issues*, 34(8): 1011–1036.
- Masciadrelli, B. P., Pleck, J. H., and Stueve, J. L. 2006. Fathers' Role Model Perceptions: Themes and Linkages with Involvement, *Men and Masculinities*, 9(1): 23–34.
- McGill, B. S. 2014. Navigating New Norms of Involved Fatherhood: Employment, Fathering Attitudes, and Father Involvement, *Journal of Family Issues*, published online 10 February 2014, 1–18.
- Milligan, M. S.; Neufeldt, A. H. 1998. Postinjury Marriage to Men with Spinal Cord Injury: Women's Perspectives on Making a Commitment, *Sexuality and Disability*, 16(2): 117–132.
- Molden, H. 2014. A phenomenological investigation into the impact of parenthood: Giving a voice to mothers with visual impairment in the United Kingdom, *British Journal of Visual Impairment*, 32(2): 136–147.
- Morris, J. 1996. *Pride against Prejudice. Transforming Attitudes to Disability*. The Women Press.
- Nejgaliųjų teisių konvencija. Prieiga internetu: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=335882, žiūrėta 2014–09–18.
- Olsen, R.; Clarke, H. 2003. *Parenting and Disability. Disabled parents' Experiences of Raising Children*. Bristol: The Policy Press.
- Powers, K.; Hogansen, J.; Geenen, S.; Powers, L.E.; Gil-Kashiwabara, E. 2008. Gender matters in transition to adulthood: a survey study of adolescents with disabilities and their families, *Psychology in the Schools*, 45(4): 349–364.
- Prilleltensky, O. 2003. A Ramp to Motherhood: The Experiences of Mothers with Physical Disabilities, *Sexuality and Disability*, 21(1): 21–47.
- Prunty, M.; Sharpe, L.; Butow, P.; Fulcher, G. 2008. The motherhood choice: Themes arising in the decision-making process for women with multiple sclerosis, *Multiple Sclerosis*, 14: 701–704.
- Raley, S.; Bianchi, S. 2006. Sons, daughters, and family processes: Does gender of children matter? *Annual Review of Sociology*, 32: 401–421.
- Régnier-Loilier, A. 2006. Influence of Own Sibship Size on the Number of Children Desired at Various Times of Life: The Case of France, *Population-E*, 61(03): 165–194.
- Roberts, E.; Metcalfe, A.; Jack, M.; Tough, S.C. 2011. Factors that influence the childbearing intentions of Canadian men, *Human Reproduction*, 26: 1202–1208.
- Robertson, S. 2004. Men and disability, in *Disabling Barriers – Enabling Environments*, eds. J. Swain, S. French, C. Barnes, C. Thomas. New Delhi, Thousand Oaks, London: Sage Publications, 75–80.
- Rotkirch A.; Basten, S.; Väisänen, H.; Jokela, M. 2011. Baby longing and men's reproductive motivation, *Vienna Yearbook of Population Research*, 9: 283–306.
- Sandfort, L. 2003. Die Behindertenbewegung und der Sex, in *Disability Studies in Deutschland – Behinderung neu denken! Dokumentation der Sommeruni*, eds. G. Hermes, S. Köbsell. Kassel: Bifos – Schriftenreihe zum selbstbestimmten Leben Behindert, 213–216.
- Schytt, E. 2014. Agreement in Swedish childless couples' reproductive intentions in relation to age, *Midwifery*, 30(2014): e43–e48.
- Shakespeare, T.; Gillespie-Sells, K.; Davies, D. 1996. *The Sexual Politics of Disability. Untold Desires*. London / New York.

- Shakespeare, T. 1999. The Sexual Politics of Disabled Masculinity, *Sexuality and Disability*, 17(1): 53–64.
- Shuttleworth, R. P. 2000. The search for sexual intimacy for men with cerebral palsy, *Sexuality and Disability*, 18(4): 263–282.
- Shuttleworth, R. P. 2004. Disabled Masculinity: Expanding the Masculine Repertoire, in *Gendering Disability*, eds. B. G. Smith, B. Hutchinson. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press, 166–178.
- Solinger, R. 2013. *Reproductive politics*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Stankūnienė, V.; Maslauskaitė, A. (sud.). 2009. *Lietuvos šeima: tarp tradicijos ir naujos realybės*. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas.
- Stankūnienė, V.; Maslauskaitė A.; Baublytė M. 2013. *Ar Lietuvos šeimos bus gausesnės?* Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras.
- Šėporaitytė, D. 2011. *Judėjimo negalią turinčių asmenų lyties tapatumo konstravimas*. Daktaro disertacija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Testa, M. R. 2011. Family Sizes in Europe: Evidence from the 2011 Eurobarometer Survey. http://www.oew.ac.at/vid/download/edrp_2_2012.pdf.
- Thomas, C. 1997. The baby and the bath water: disabled women and motherhood in social context, *Sociology of Health and Illness*, 19(5): 622–643.
- Thomson, L. C. 2011. Sooner or later? Young Australian men's perspectives on timing of parenthood, *Journal Health Psychology*, 16: 807–818.
- Valentine, G. 1999. What it means to be a Man: the Body, Masculinities, Disability, in *Mind and Body Species. Geographies of Illness, Impairment and Disability*, eds. R. Butler, H. Parr. London and New York: Routledge, 167–180.
- Wates, M. 2004. Righting the Picture: Disability and Family Life, in *Disabling Barriers – Enabling Environments*, eds. J. Swain, S. French, C. Barnes, C. Thomas. New Delhi, Thousand Oaks, London: Sage Publications, 135–141.
- Wilson, D. J. 2004. Fighting Polio Like a Man: Intersections of Masculinity, Disability, and Aging, in *Gendering Disability*, eds. B. G. Smith, B. Hutchinson. New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press, 119–133.
- Wolbring, G. 2001. Where do we draw the line?: surviving eugenics in a technological world, in Russia, in *Disability and the Life Course. Global Perspectives*, ed. M. Priestley. Cambridge University Press, 38–49.
- Zinsmeister, J. 2010. Diskriminierung ist (fast) immer mehrdimensional: „Rase“, Geschlecht und Behinderung aus rechtlicher Sicht, in *Gendering Disability: Intersektionale Aspekte von Behinderung und Geschlecht*, eds. J. Jacob, S. Köbsell, E. Wollrad. Bielefeld: Transcript Verlag, 113–128.

FERTILITY DESIRES AND VISIONS OF FATHERHOOD OF YOUNG MEN WITH MOTOR DISABILITY

Deimantė Šėporaitytė-Vismantė

Summary

The disabled men are often underestimated in the spheres of romantic relationships, family and reproduction. Society regards their fatherhood as a social problem and, thus, undesirable. When analyzing reproduction of the disabled from gender perspective one can note that, just as it is the case with the non-disabled, the right of the disabled women to have children and their motherhood is being discussed much more often, rather than the experiences of the men's fatherhood. The fertility desires of the disabled men as a research

topic has received very little attention not only in Lithuania, but also abroad. The purpose of this article is to reveal the content, expression, as well as the contributing factors of fertility desires of young men with motor disability. The article is based on the analysis of 11 semi-structured interviews with 21–32 year old men with motor disability.

The research has shown that the young men with motor disability are contesting their devaluation as prospective fathers and express a desire to have children. The birth of children is an important aspect of life for the research participants, and they associate it with self-realization, continuity and the feeling of one's worth. The intensity of the wish to have an offspring differs depending on the status of romantic relationship and the previous experience with childcare. Research participants with long-term girlfriends and a positive childcare experience express stronger desire to have children. Although the majority of men have noted that their wish to have children was strengthening with age, most of them feel unprepared for fatherhood yet. Those men who had recently experienced trauma often postpone the plans for fatherhood, and first try to combat the disability. The fatherhood is also postponed due to difficulties to establish a stable partnership, aspirations to finish education, wish to have more time for one's own interests and leisure time, as well as continue independent life. Usually, men name two conditions that have to be fulfilled in order to be prepared for children, which are, owning a living place and stable financial status. The participants who have disability since birth also identify stable partnership as an important condition for the intention to have children. Although almost all research participants regard child rearing as a difficult, challenging occupation, some men are rather bravely considering the opportunity to have children and have no doubts about the quality of their prospective fatherhood. The research participants who consider the opportunity of fatherhood more boldly are those who have more self-confidence, are content with relationships with their girlfriends, and have successful experiences in other realms of life (e.g., getting education, in the spheres of work or romantic relationships), who have family support and help, and who are physically more able. The construction of the vision of brave fatherhood is enabled by the positive previous experience of childcare and examples of other disabled men with children. The vision of fatherhood is being created not so boldly by those research participants who are lacking confidence in their abilities, have lost or have not yet gained control in various life spheres, and by those with more severe disabilities. Both the "new" and the traditional models of fatherhood are being used by men in their envisioning of the fatherhood, however, almost all of them imagine themselves as active participants in the processes of childcare and education. On the one hand, men imagine father's role as equal, encompassing a close relationship and interaction with the child, an active participation in her life, and giving her the freedom of choice. On the other hand, some men's vision of fatherhood also includes the physically active activities of fatherhood, discipline and supervision, which are traditionally associated with fatherhood. Also they have an idea to educate children in some particular direction. The majority of research participants do not regard fatherhood as some fixed set of tasks that men are supposed to accomplish – their model of fatherhood is more flexible, accommodating physical capabilities. The narratives of research participants reveal that they construct the vision of fatherhood by reflecting the relationship with their father and grounding it on their childhood experience in the family. The number of siblings in one's family is an important factor when imagining one's prospective family, and considering the desirable number of children. The preferences for the child's sex are associated with the aim to establish a close relationship with the child and to have common interests, related to masculine endeavors, the transfer of male experience, or image of a girl as a more empathetic. Differently from the research that analyze the motherhood experiences of disabled women, the potentiality of the child being disabled remained a topic on the periphery, very seldom discussed.

Key words: young men, disability, fertility desires, fatherhood.